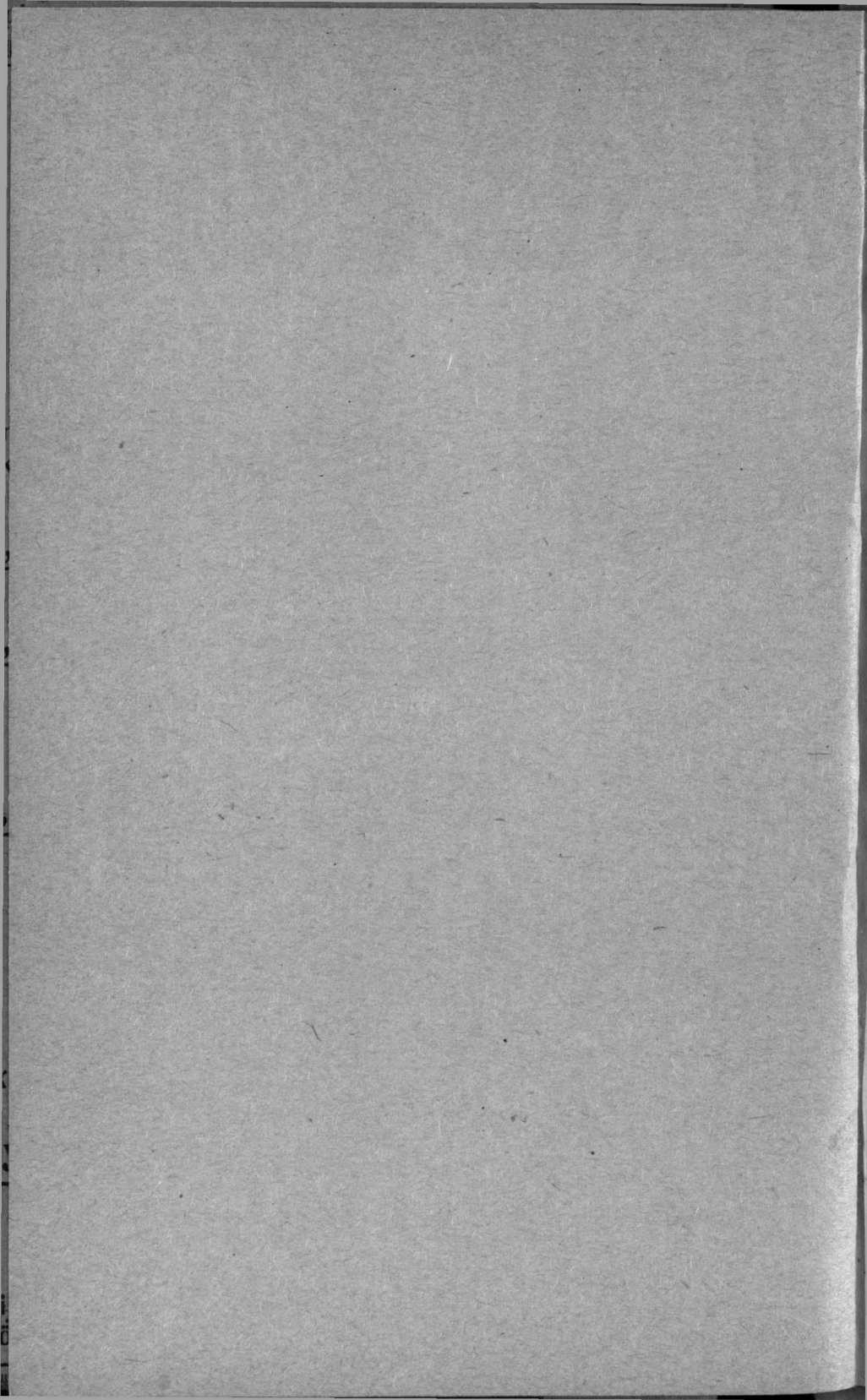
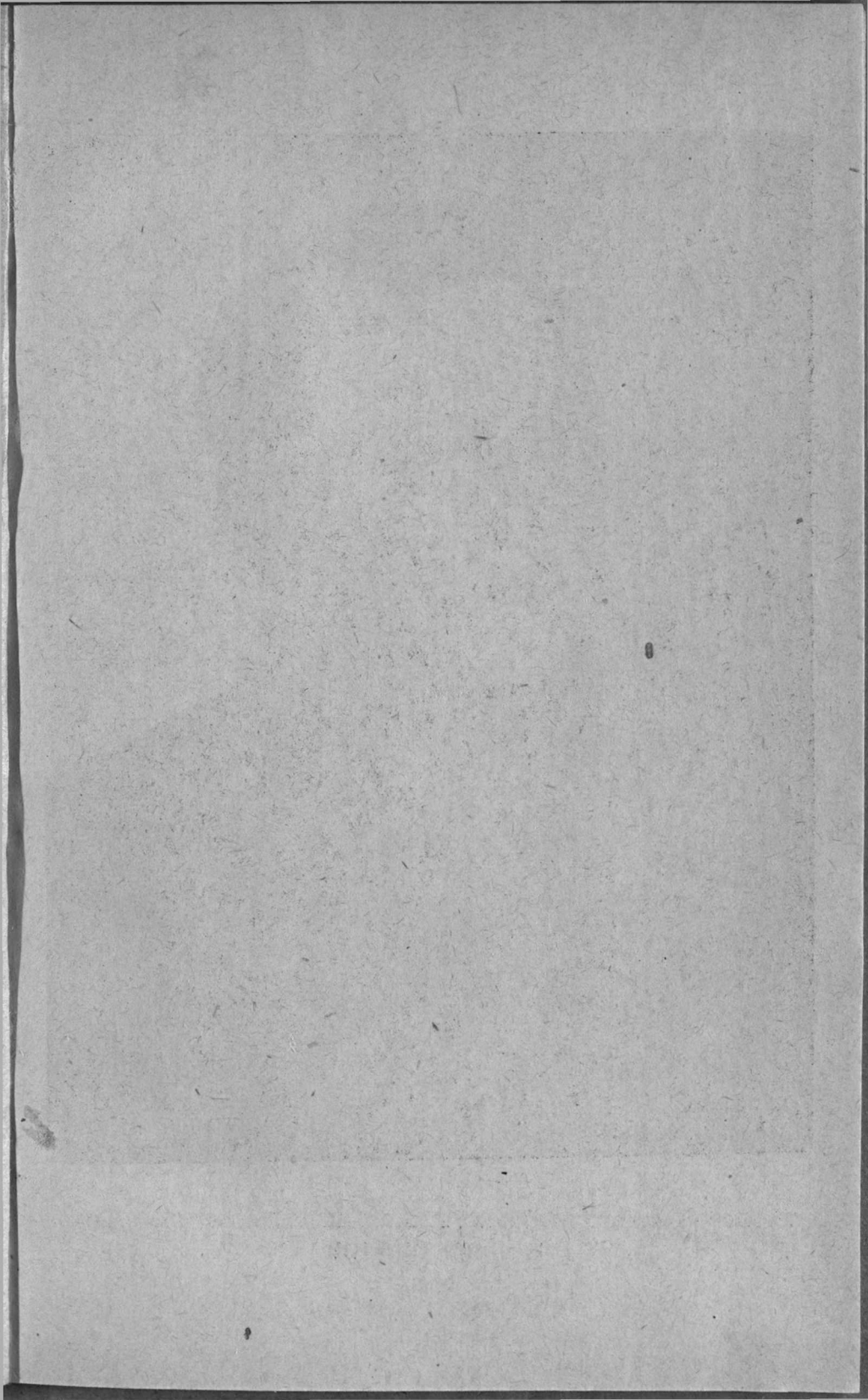

111271
5
WADSWORTH

2

1 9 3 6

СССР ОБОРОНАЛОН НАРОДНОЈ КОМИССАР СОВЕТСКОЈ СОЈУЗЛОН МАРШАЛ
К. Ј. ВОРОШИЛОВ.

НЗК Коми
1-1а

У Д А Р Њ И К

ХУДОЖЕСТВОА СОВЕТСКОЈ ЛИТЕРАТУРА
КОМИЖУРНАЛ

ЛЕЗО СОВЕТСКОЈ
ПИСАТЕЉАС СОЈУЗЛОН
КОМИ ПРАВЉЕЊИЈЕ

№ 2

ФЕВРАЉ 1936 ВО

У Д А Р Н И К

КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ
ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

ПОД РЕДАКЦИЕЙ:
М. ДОРНИНА (отв. редактор),
П. ШЕБОЛКИНА и И. ИЗЧЮРОВА

№ 2

ФЕВРАЛЬ 1936 ГОД

ВЫЛ ПАШ

(КЫВБУР)

Азган, жагас вöрыс мыјдтөм,
Пујас кушөм кузөс...
Пöрыс һиа улын мылк ем —
Гөрд бојец тан узө.

Коркө пöлтлісны скөр төвјас
Паскыд војму вестын.
Міллон лыдөн біја һөвјас
Пармаө мі пестім.

Банда бöрыс турөб војө
Ветлім гөрд отрадөн.
Тажө жагсө бөстлім бојөн
Төвса војшөркадө.

Вöрын трачкөдчісны біјас,
Пөткөдлісны војсө.
Сөмын һöрыс јывса һиа
Төдліс тајө бојсө.

Југдан дорө лөһіс вöрын.
Кујлісны морт шојјас...
Һиа сулаліс жаг шöрын,
Шензіс уна војјас.

Тажө когыс пырас немө,
Көні усе вокөј...
Сіјө шуіс: —зөбөј менө
Пöрыс һиа бөкө.

Һиа улын кусі олөм
Пөвтөм гөрд бојецлөн...
Залпөн пасјім бөрја чолөм,
Зөбім ыжыд чөстөн.

Азған, јағас вөрыс мыјдтөм,
Пујас кущөм куҗөс...
Пөрыс Һа улын мылк ем—
Вокөј тани уҗө.

Славнөј косын кулі сјө—
Выл нем перјан косын.
Med странаным мильон биөн
Өзјис мијан воҗын.

дасквајт во-һин Һа шувгө,
Воклыс унсө виҗө.
Орчөн јагыс мыла увгө,—
Уна јөзөн гыҗө.

А ме јірка уклад вөлөн:
Керјас кыска уна.
Һа бердса лөһ мылк пөлөн
Муралгтыр муна.

Јенеж шөрын лөзов чут ем,
Сесаң жургөм кылө...
Сталнөј лебач тујсө кутө.
Выл кар— Чибју вылө.

Вокөј, лөһа кујлы гуын,
Тенсыд уҗтө вөчам.
Помтөм зоріҗ вөһнөј муын,
Сөвет муын көзам.

Азған, јағас вөрыс мыјдтөм,
Пујас кущөм куҗөс...
Пөрыс Һа улын мылк ем—
Гөрд бојец тан уҗө.

Взрса драма

П Е Д Г Е Н

(П О В Е С Т Ъ)

ӨР ТРӨПАӨд каяны нопја жоз...

В Кык лун сайын најос гудокасөмөн, став колхозон колмөдисны Ежва дорөз. Пароход медбөр-
жыс тутөстис, сесса пондис көмесајаснас гудыртны
берег дорыс васө. Берегө колөм колхозникјас,
колхозницјас, мунысјаслөн баѣ-мамныс, чој-вок-
јас — ставныс кутисны өвтчыны кјасөн да чышјанјасөн, сј-
јисны быд бурсө, горзисны „бур туј!“ Чужөмјас долыда лөс-
тасисны, нывјас вомыс киссис гажа серам.

Кор пароход кутис вескөдчыны шөрлаң, колхознөј пред-
седатель бөстлис јургыс кепкасө да сынөдө лептыштлөмөн
берегсаң горөдис:

— Шурганов!

Пароход бөжын сулалыс, шөшкөртөм тошка морт, Һеуна
возлаңө сетчыштіс да огыралан сінјаснас ворсигтыр шыасис:

— Мыј-һин?

— Нөшта висталам тјјанлы: макөс бөжөн колхозө ен
локтө! Сурс кубөн морт вылө!..

— Кылам!

— ...да бригадатө чорыд кыын кут. Ставыс-өд томјөз, ве-
лөдны-на колө... Шөкыджыка гижөј сесса!

— Но, но!.. Асныдтө кутам виччысны.

— Локтам-жө...

— Нөшта прөшцајтлө!

— Прөшцајтлө!.. Бур туј тјјанлы!

Пароход петис ватуј вылө да мөдис катны. Чемадјас
араваөн өтөчисны пароход бөрсө берег пөлөнөд, кытчөз ез
музны, сесса чукөрөн пукөисны бужөд бердө да сіннаныс
колмөдисны вомынөз, сјјөс.

Пароход катис Помөздинөз. Сени војтырыс леччисны муө,

нопјасисны да шмоңитігтыр, ватагаөн мөдісны Бөліңлаң, медым сесаң кезны вөрлеңан участоканыс.

Міча-жө јагјас емөс Помөздін гөгөртасын, Печера вөлөк талапомын. Лыа, мічасыс-міча пожөмјас, һјајас!

Һімкоҕасөмөн кајөны нопја војтыр. Кымын воғө, кымын пыдө вөрас, Вөл ју јылө, сымын јонжыка ывлаыс паскөдө на воғө асгыс мічлунсө.

Важөн-һын коліны віјас, быріны мөскоктујјас, морт кіподтуја інтасјас. Вөрыс жуждамміс, щөкамміс да горажык лоі. Пув, щакјас, веж һищ, бокшајасын пелыс розјас — ставыс гажөдө кајысјаслыс сін, зумыда вослалөны налөн кокјас. Пожөм лысјас вылын ісергајас моз өшалөны зер војтјас, пөртмасөны, точөдчөны лаз кучікө, гывдөны һебыд һищ вылө...

Тујныс вел куғ, а арса лун жеңыд. Термасөны места-вылөғ воөдчыны војтыр. Вочасөн сорһијас быріны, ловшыныс щөкамміс, чужөмјас зумышмісны. Муғны кутісны, дај ноп воысјасныс мөрччалісны пелпомјасаныс.

Јурјаснысө копыртөмөн вослалөны мөда-мөд бөрсә, моғчөн кысөны вөр трөпаті, грівкаыс грівкаө, давјыс давјө, сонјас вомөн, пујас костті, пыр воғө, пыр воғө...

Медвоғзаныс — щөщкөртөм тошка, өгыралан сінјаса, кучік лазја морт — Шурганов — матерөј ош моз піскөдчіс понөмјас пөвстөд, зумыда пукталіс кыса кокјассө уміс һищ вылө, паскыд пелпомјаснас гылөдіс ројмөм лапјас вылыс зер ва да кадыс кадө кімышнас чышкышталіс берінөс чужөм вывсыс пөссө.

Тажө вөлі бурещ сешөм кад, кор арыс тыр көчаинөн-һын заводітіс ыжыдавны вөрын: кімла пујаслыс корјассө басітіс віжов-гөрдөв рөмјасө, костіс, һукрөдліс да вочасөн һендіксі најөс, васөд һищ вылө гылөдіс вотөсјас, кынтіс да сіетіс щакјас, щөкыда пызјыс мустөм ксзыд зерөн, мукөд дырјі бус кофөн, а јонжыкасө швалғана зерөн, да јургіс асылыс еікас мічлуна горөн — јургіс нораһика да пыдысаң кылан шыјасөн. Тајө вөлі лаңтөдчан ывлавывлөн сыланкыс.

— Воім, буракөс, — шор дорөз локтөм бөрын јон гөлөсөн шыасіс щөщкөртөм тошкаыс, пуктіс нопсө кығ бердө, ачыс пуксіс кыса кокјассө һужөдөмөн да здук-мөд лолаліс морөстырнас.

— Тани і кутам төвсө мошкорітчыны? добра-тај, — шыасіс өві.

— Гортсаң-тај ылын-а, — содтіс мөд.

— Ылын. Со-өд мыј дыра локтім.

— Медја ескö сiјö. Озжык кут веж петкöдны. Гортыдкö матын, щöкыда јешщö сетчö тујсö кутан талавны. Кущöмкö да кущöмкö помкаыд век гурö-тај.

— Тагаң небос он зев котрав, дышöдас...

Војтыр сумсiсны, кызiсны, нужмасiсны да мöда-мöд бöрса содтышталöмөн варовiтiсны.

Ставныс најö дасöкмыссаң да кызвiтöз: томöс, ебöсаöс, аслыныс ескана сорнiаöс. Сöмын öтнас щöщкöртöм тошкаыс торјалö на пöвстын—олöмажык дај нöжмыджык вöраса, ај пыдди лöсалö. Сiјö вiзöдö öгыралан сiнјаснас, мукöд дырiјi щöщ нумдывлö, сек тыдавлöны гырыс јон пiңјасыс.

— Музыштiнныд?—ус пыщкас нумсö зeböмөн јуалис сiјö.

— А збыл музыштiм, Шурганов.

— Гашкöс бөр лечыны дум вöдiтö-да?

— Но, сералан-тај.

— Пышјыны?..—мöда-мöд вылö вiзöдiсны војтыр, бытö корсiсны сещöм мортсö.

— Шмоңита-öд ме,—тöкöдiс Шурганов.

— Гурс кубөн морт вылö јiркытам дај леччам. Помытам-öд кöсјысöмнымöс...

— Вот i шаң,—шуис Шурганов да сувтiс. Тајö кывјаснас сiјö тöдчöдiс, мыј сы јылыс сорнiсö помалöма лöi. Быдөн гөгөрвоисны сiјöс да мöд сорнiö вујисны.

Арса лунлы кутiс воны пом. Шыласöм јенежсаң сöзöдчö рöмыд. Зер öдзыштiс, тыдалö, лöсöдчiс војбыд пызјыны.

— Но, колö-öд кытчöкö узмöдчыны мiјанлы,—шыасiс Шурганов мыјкö мöвпалiгтыр.

— Паччерјас-тај мiјанлы абу дастöмас таччö-а,—кодкö лезiс шмоңкыв.—Јенеж да вөр, со i горт мiјанлы тан.

— Вöчам-дај лоас. Ставыс лоас. Сы могыс—тај i кајiм мi таччö.

— Тi ветлöј лыс перјыны, тi—кондала, а тi заводiтöј чом вöчны,—ставнысö кесјöдiс Шурганов, ачыс бостiс черсö да заводiтiс вожка пујас перјыны. Мöдпöв щöктыны сылы ез ков, вына кывјыс пыр-жö iмiтiс војтырлы. Најö кералисны лысјас, пестiсны бiпур, вöчiсны чом, вајисны ва, бi вылö öшлисны щајңикјас, пöртјас.

Ödjö зев пемдö. Вöрыс вочасөн вöјö, саялö пемыд гудыр пiјö.

Чурка пом вылын, бiлы бок ногөн пукалö Шурганов, пöрччöм кодјассö шонтö. Зумыш, мöвпалана чужöмыс вывтi котралöны нодјасаң кучкан бi југөрјас.

Мыј јылыс öнi сiјö мöвпалö?.. Пукалас, пукалас, сесса јурсö лептылöмөн сiнјассö нуöдас вөр пöлөнöд,—а вöрыс

оз-нын тыдав, сомын са-сөд гудыр гөгөрбокын солкјасө, вермасө гажаа ломчан бикөд... Мыј жылыс өні сіјө мөвпалө? Гашкөс думныс тујалө колөм лунјассө, кор таз-жө нодја дорын партизан котырнаныс колмөдлісны тревожнөј војјас. Гашкөс мөвпалө сы жылыс, кызі кутасны колмавны тајө төвсө тані јагас. Лубөј зачін дырјі лыблө уна мөвп, ставсө он курышт...

Медвоzza вој — вогса јенеж улын. А аскі асывсань лечыд черјас сашкысасны вөрса великанјасө, терыб јөла черөбтас медвоzza пу пөрөм шыыс да котөртас пу јывјасті ылө јаг куза урјасөс, лебачјасөс повзөдліг. Пөрас мөд пу, којмөд.. Щупасны бараклы медвоzza судтасө, сы вылө пуктасны мөдөс, којмөдөс.

Тазі заводітчө вөрлезан сезон.

II.

Комі тајө вој. Волісны і мунісны уна лун да вој-на. Арлы кутіс тыдовтчыны пом. Асывјасын чорыда-нын кынтылө, гыөраслөны пујас, вөрса шор кеңсавлө вөснідік јон јіөн. Асыввоzө вала петалігөн вөрлезысјас бур здук черөн камгөны-пикөдөны јисө.

Вөр оліс аслас олөмөн. Југыд сынөда ыркыд лунјасө төв новлөдліс чераңвезјас, зілксісны төвјыны колтчөм вөрсә лебачјас. Но тајө ез-нын вөв важја вөр, коді кургывліс төлыс-мөд сајын. Унзіла јурган вөрса шыјаскөд сорөісны выль шыјас — морт уж шыјас.

Щурганов бригада доктігөн тан нінөм-на ез вөв. Сөгса кыптис сирөда керјасыс вөчөм барак, сорөнжык — кык судта кантора, ларок, пекарња, пывсан. Локталісны выль јөз — чераөс, пілајасаөс. Луннас јагын пөрласісны пожөмјас, а рыт воігөн баракјас дорын кыліс поткөдчөм, вөрыс локтан војтырлөн пыркөдчөм да варовітөм. А мыјөн пемдас, мыјөн өшіңјасын өзјасны біјас, гөрд пелөсын заводітө ворсны патөфон. Вөрса унзіла шыјас пыдді јургөны операјас, вөрсө скріпка.

Өті сещөм лунө, кор көзыд лөзалан јенежын көзыда-жө вірдаліс шонді, јагын пөрөдчан шыјас сор кыліс лысөм. Вөрті укјөдлөмөн шыбласіс јөла, вочасөн лаңтөдчөмөн кузаа јургіс-мураліс да повзөдліс лысјас пөвстын ворсыс урјасөс. Быд сещөм кувнөтөм бөрын пөрөдчысјас лептыласны журнысө, кывзыштасны да шуасны:

— Со-тај мыј вөчөны сөла јай сојысјасыд!

— Тајө-нө Аудыков да Тіма сізсө?

— Кодјас-нө сөгса кутасны!

— Лаҕимер Василҕевич!— чөвлөнсө торкис Тiма.
— Лаҕимер Василҕевич...
— Кывза,— муртса вомсө вөрәөдлөмөн шыаҕис Лудыков.
— Ен дiвiт менө, Лаҕимер Василҕевич, мыҕкө-кө жуала
тенгыд.

— Мыҕ жуалан-кө?
— А вот... Вөрүн мыҕда пу быдмө, а кык өткоҕыс оз
сур. Кодкө куҕжык, кодкө вөсныҕжык, кодкө чукма, а кодкө
жешцө мыҕ... Быдсамаыс сурө.

— Шешша,— сiҕ-жө вөрәөдчытөг пыр чөвталис Лудыков.
Тiма, тыдалө, ез лыст мыҕкө жулыс вескыда жуавны,
бөрҕис кывҕассө, һужөдчис. Посһи сiҕҕасыс терыба жөзисны
сiҕпотасҕасас.

— Жөзыд сещөмөг-жө, миҕа,— кызөктөм бөрүн, бара, возө
нуөдис сiҕө.— Быдсамаыс-жө, миҕа, ем. Бостам көҕ етаҕҕасөс,
Сөд-шор дорын ужалыҕҕастө.

— Шургановҕасөс, көсҕан шуны?

— да најөс. Ог пөрҕав, шуа-кө, кубҕасөн вөтасөны i
олөны најө. Сiҕө-i сорһи...

— Ударһиҕҕас најө,— жүрсө лептылис да вомсө вежыһт-
лис Лудыков.— Сы помыс i сөветскөҕ һаһсө соҕөны.

— А те, Лаҕимер Василҕевич, кыҕи-мыҕ? Кушцөм воропо
кутчысан, миҕа?

— Ог гөгөрво. Морт ног сорһит,— сiҕҕассө сувтөдлис
Лудыков.

— Те вот старшөҕ десаҕһиҕ, поҕө шуны, воровилө тан.
А, виҕөда-да, абу на код те, Лаҕимер Василҕевич.

— Кушцөми-нө?

— Ме тесаҕ ег-на кывлы вөр жулыс төждысөм. Теҕ
сiҕө вескод бытө... Сiҕкө, миҕа, те, Лаҕимер Василҕевич, абу
на код. Те тан зик аслыс морт. Мем-i окота төдны: кытыҕ
те да код i те?

— А мыҕ кулла теҕ төдны таҕөс?— вескөдчөмөн жуалис
Лудыков.

— Иһтерес ем. Текөд, поҕө шуны, ми төдмасиҕ да ку-
тиҕ лөсавны, Лаҕимер Василҕевич, а мөда-мөдөс огө төдөҕ.

Лудыков мыҕкөдыра чөволис, сесҕа чорыда виҕөдлис Тi-
ма вылө, бытө сылы пышкөсас көсҕис пыравны.

— Ме тенө төдышта. Кывлі: рөшкулачитөмас гортсатө.
Ог төд кыҕи-мыҕ татчө вешкалөмыд-а, чөвжыка-кө кутан
овны, наҕеҕнө аслыд буржык лөө.

Тiма чатөрмуні бөрвыв, сiҕҕасыс паскалисны.

— Те төдан?— куччысис Лудыковлы соҕас.— Збыл кывлиҕ?

— Töda,— Лудыков ышловчис.— Жал меным тикоддем-
јасыс... Страдајтанныд...— јурсө лежөмөн чөволыштис, сесса
бара шыасис важ кода чорыда:

— А kodі ме— ен-жө јуас. Ме тан старшөј дсгашык,
і dövөл теd. Менө тан шөмын өтi морт tödө, а гашкө і оз-
на töd-da... Ме-öd möd вожыс.

— А те, Лаґімер Васілјевич, на дор амі кыз?

Лудыков бостліс пішшамсө, бергөдлыштис кјјасас да бөр-
местаө пуктис. Пуктігас шуис:

— Ме, Тiма, аш дор. Быдөн олө аш дорыс.

— Кызi-нө сiзi?

— Сiзi-жө...

Лаңтлісны.

Шондi југөрјас ворсисны пу туганјасын. Пожөмјас кос-
тын везјасис чераңвез.

— довгылам вај. Мөдыс прамөјжыка бајітам. Колө
Шургановјас дорө кежавны-на талун.

Бөр лаңтөdчис.

Најө петисны гривка јылө. Сесаң мiчаа тыдаліс ісков-
тыс шондыс. Сiјө вөлі вiрдалана гөрд. Сы гөгөрын кыаыс
өтарө donалис горнаын шонтан көрт моз.

Лөсөdчис пуксыны сез вој.

Лудыковјас мунісны піла шыө. Кымын возө, сымын ле-
чиджыка кыліс рытја сынөdас сiјө.

— E-e!.. Mөdic-тај!— горөdісны шујгавылын. Пожөм водіс
Лудыковјас возвылө восков сiзім сајө.

— Со лешкөданјашыд!— нырулас јорччыштис Лудыков,
кор рез увјасыс чiшкiтөмөн мунісны пелбоктіыс. Но пыр-
жө зумыш чужөмыс шымаліс, быґвөнөс пөс уғугөн нуөdіс-
ны сет.

Пујас сајыс петіс щөщкөртөм тошка морт. Сiјө вөлі
Шурганов.

— Енө дојмө?— јуалис вына гөлөснас, кiңаулас бостіс
черсө да паныд кутіс локны.

— Чолөм да ждорово!— нумdіс Лудыков.

— Шојччө...

Пуксисны. Тан вөлі рөмыд код-һын.

— Онө-на шабашитөј?

— Шабашітам-жө сесса,— өгыралан сiнјаснас долыда
ворсiгтыр сорһітіс Шурганов. Кiјассө өтмөдарө шевкiтөмөн
һужмовтчыліс.

— Ак, кущөм бура талун музсыштөма!.. Тi-тај прөмыш-
лајтөмныд, тыдалө?— ус пышқас зөбіс һумсө.

— Лыјшыштім. Бөр вiдліг моз кыщовтім.

— Серт ескö асланыд делö сijö, десаһник jорт. А ме ескö видышти тiжанöс, по партизански! Вöрас-öд ужалöны jöз. Кылöны тiжанлыг шковгöмтö. Вескыда-кö шуны — зев лок пример. Мыj-жö лоас, ставным-кö бостгам прöмышмаjтны? А вöрсö кодi лезас? Абу скöрмöмыс, а бурыг сорһита.

Лудыков төкөтö тiрзыштан чуңјаснас кусöдиc чiгарка-сö. Мыжаöн визöдлiс Шурганов вылö.

— Те ног i ем. Та jылыг ми егö-i думыштлöj. Öвгыны лiбö лоас, Тiма.

— Вот i бур сiз-кö. I сöлајаслы спокој лоö,— шмонитö-мөн вiсталис Шурганов. Сегга друг көрлiс сiнкымјассö да зев збылыг јуалис:

— Пöлинö, век көсја јуавны да вунö. Младшöj десаһ-никјастö инструктирујтлан-ö, Лудыков? Мыjкö-тај-нö тешко-да артмö.

— Мыj-нö сещöмыш?

— Ме кывлi — мијан квартал-пö экспортнöj вөр кутас вöчны таво, а ми егö-на i кутчыслöj. Ме-öд шöщ-жö коркö десаһникавлi. Тöдышта вöртö. Ми огö экспортнöjöс вöчö. Амi-нö кызi?

Лудыковлөн вөрзыштлис öтар вомкöщыс, сiнјасыс чардыштлисны i сijö-жö здукнас бөр кусiны. Шурганов кыjыш-тиc тајöс да черöбтиc пыщкөссаһыс быдөн, кiыс зiла кутiс тiлны сiнкымсö. Тазсö сijö вöчö, кор кущöмкö чорыд дум пукгас јурас.

Шургановлы друг чајтчиc, мыj коркö быттö сijö аздылиc-һын тазiк чардалан сiнјассö. Но кор да көнi?..

— Десаһникјаслыг јуала да те вылö ыстысöны. Амi-нö экспортсö огö i кутö вöчны?

— Кутам-жö,— дыгыда һужöдиc Лудыков.— Кутам-жö, час прамöjжык indödjас воасны-да... Öни ме ачым-ча ог төд прамöја, кущöм сорвимент колö... А тiсö-нö мыj төждыган-һын?— друг најана чiткыртлiс сiнпöвсö сijö.

— Кызi мыj?— чујмиc Шурганов да бара-на сiнкымсö тiлiгтыр кутiс визöдны Лудыков чужöм вылö, быттö зiлиc чужöм ворсöмыс серти лыдһыны сылыг думјассö.— Тејад-öмöj оз кут вигны сöлöмыд, кварталным-кö оз тырт плансö? Öти сикас вөр пыдди-кö мөдöс вöчам, мыj сыыс пöлзаыс? Вöрыс мијан i ужыс мијан. Сiз амi абу?

— Гашкö i сiз-да. Ме мөдногжык мөвпавла. Быд морт-лөн ем аслас места. Шуам, ме-кö рубшик, вöча асгым ужöс, а возö ог-һын суитчы. А мукödjас емöс да јөн моз быдлаö öщjöны. Сещöмјастö ме һекор ег расејтлы.

— Сіэ, сіэ, — гінкымсö тiлiс Шурганов. — Емöс i сещöм-
јас... да... Сіэ, сіэ. Он радејт, шуан?

— дöзма сещöмјассыс. Ме мортыд рам, прöст морт.
Мукöдыд бызгас, бызгас, мыј вомас тöрö, а бöрынас мөв-
пыштан да мыј i вiсталис он тöд. Тöдлi ме öтi сещöм мор-
тöс... — мöдарö бергöдиc горһисö Лудыков, кущöмкö Митрей
јылыс кутiс вiставны. Помалис да термасöмөн кутiс лöсöд-
чыны мунны.

Шурганов колi мөвпаланаөн. Гiнјаснас дeсaтһикöс кол-
лöдöм бöрын дыр-на вiзöдиc сiјö местаас, кытчö Лудыковыс
сајалис. думнас век-на тујасiс, кыс-жö аззылис тајö мортсö?
А коркö аззылöма, сөлöм оз пöрјас, сöмын-тај паметьсыс
вушјöма-һин. Колöма кущöмкö гудыр чувство, мустöмтан
чувство... А гашкö-i прöстö сiэ-да.

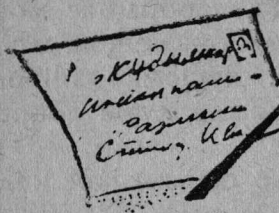
Рöмыдыс друг кутiс сöвны гөгöрбоксаһ. Ыркһитiс. Лөһ.

Шургановлөн јортјасыс важөн-һин мунисны баракö, а сiјö
век-на тан пукалö да тiлö гiнкымсö.

(Возö лөб-на.)

ІВУ ГЪЕПКО

Пісма

(КЫВБУР)*

Посадіс получіті ме
Том вонөсаң жуөр,
Мыј олікө, баітікө
Ме ог вунөт ңекөр.
Серөтөм кызкө асмозөн
Пісмөсө карандаш:

„Бур часөн. Быщөм асылөн!
Прівет теныт, Съепаш!
Те төдан, мыј вістала ме
Јуөрсө, роднөј јорт?
Ме талунсаң — стахановец,
Ме өні — знатнөј морт.
Быд час чулалө план сөрті,
Мінута оз өш вес.
Ужалам, кыз стахановці,
Ужавны — міјан чес.
Мі пессам со јонажыка,
Ме гортіс ег ңі мун.
Буражыка, гажажыка
Чулөтам өңна лун.
Колхозыс сетіс преміа,
І ңөбі патөфон.
Шочісны өні ем мыјөн...
Аззылін менө вон.
І ме јылыс радјалөмөн
Батө быд посад.

*) Комі-пермјак кыв вылын. Р е d.

Вот сїјөн і шыһнала ме,
Вот сїјөн страc і рад.
О, вонö, вонö, воніһöј!
Кыщöм ед кадыс бур.
Мі олам öні јона һі...
Те гїж меным кывбур.
А менам сїјö гїжікö
Чужјасö карандаш...
Пісмосім курöг візчесö
Ен серав те, Степаш...
Ешö ме то вігтала мыј:
Кытөн бы ег пантас,
Параска, һе ошшасöмөн
Лубітö менö страc.
Параскаыс — Паһатовка.
Ед һавö оз һі ус.
І мекод-жö — стахановка,
І басöк — мамін тус...
Куз рытөн көр лубітчамö.
Те тöдан сїјö, он?
Мі öтлаын шоччісамö
Са кывзам патефон.
І те көркö бур нывкакöt
Лубітчін, вöлін рад,
Чулötлін гожа рыттесö,
Слївітін важ посад.
„Вот порайс,“ — баітöмсö
Те кылін көт кытіс.
Но секжö і көрітлісö:
„Батрак!.. Јöз һаһ сојіс!..“
— Тресітны сыліс муссесö! —
Відчыліс јон Падеј...
І тенсіт дона мусуктö
Пышшöтїс богатеј.
Те вöлін јöзас пон тужö,
Öштылін ассїт горт...
Мі чожа овны пондамö
Һе торјын һі кык јорт...
Та кадö мі вынсаламö,
Мїжанлö öні чес.
Һе вес öні ужала ме,
Лубїта-і һе вес.
О, вонö, вонö, воніһеј!
Кыщöм ед кадыс бур!

Те наҗте гижан јона ыи.
Гижыш меным кывбур.
Сылөт, кыз ми шоччисамө,
да буржыка сылөт.
I гиж писмо. Виччисамө.
Кыччөз быдөс. Привет“.

Пызан сажын пукала ме,
думажтө менам јур..
I понди ме радјалөмөн
Серөтны вил кывбур.

ІЛҖА ПЫҖҒИН

JEЖЫД ВО

(ІСТОРІЧЕСКӨЈ ПОВЕҖҒЛЫ ПАНАС)

МӨд ЧАҖҒ

I

В ОҖТӨВ пурга раммыштіс. Вывсаң којө паскыд лым, шебрөдө кын мусө кыз ешкынөн, вевтөө гинвозыс ставсө.

Восстаңіе бөрын, важга каддын моз-жө Мылдин куға кутисны шодлыны погонајас. Важөн урад-ныкјас јурнысө вылын кутөмөн ветлывлисны кырјыв дорті, а өні јежыд офицерјас да јежыд салдатјас тыртисны сиктсө.

Мылдин өні олө аслас олөмөн, аслыс сама јежыд олөмөн. Ташөм олөмыс заводітчис коммунистјасөс да гөрдармејецјасөс нөјтөмсаң да лыјлөмсаң, Мылдин сиктсө і Печера јусө најө вјрөн кіскалөмсаң.

Тајө — ічөтік дітор вылын рэзбојјаслөн олөм, меҖса җверсама дікарјаслөн код олөм.

Ташөм олан гы пышқас кулакјас да јежыд баңдытјас кіө шөщ суріны уна гөрдармејецјас, уна јамшщікјас, кодјас вөлі мунөны Лапіныс Һаң вајны. Суріны Мылдинса крес-тана, кодјасөс ылөдісны кулакјас.

Тајө олөмсө бергөдысјас піыс кыкөн — Мельников да Көста Мішка — талун пукалоны ыжыд пызан сајын. Најө нырулын гоңвіқө самөкур тыра бутылкајаскөд орччөн вичко вјна тыра бутылка. Сіјөс талун асывнас ыстөма вичкоыс гөҖ-Һеч Васіл поп, Пішщік Іванлөн піыс.

Бутылкајас гөгөрыс закускајас: уль сөмга, свежөј сіг черіҖаң, налім пөк, жарітөм көч. Сени-жө сур тујис, пөжөм нөк кашнік, лаз тасті.

Көста Мішка кокјассө падвеж пуктөмөн вөјтчөма Һебыд креслөө, вомгыс лөҖалө щын колчајас. Лазгөдчөм сінјасыс сылөн віқсөдөны вичко вјна ылө. Мельников сыкөд паныд

кокпöвсö пызан дорö лептöмөн пыксöма улöс мыш вылö, ворсöдчö ичöтик брауңингөн. Нырулас сылөн ичöтик карта.

— Лым сылöм бöрын мијан ковмас чорыд укреплеңије-јас вöчны Сојва пöлөн. Етасаң — етатчöз, — вичңитис гöрд карандашөн карта куңа, — ковмасны орјавлытöм окојас.

— Окојасыд мијанлы, Иван Федосејевич, оз уна ков. Сöмын лапкыдинјас вестас; жуңыд интиыд вужны оз вермыны... Öти морт-кö лоö сы вестын — сесса иңинöм оз ков.

Мельников бурадыр мöвпалö карта вылö вичöдöмөн:

— Пöжалуј, те прав.

— Öерт-жö. Öнија серти поңö тајöс аңыны. Тöңзыса бојыд петкöдлiс. Ми јöзтö сек сувтöдавлим сöмын јамајас вестö, костјас вестас морт ез вöв, сет вужны оз вермыны... Тöвнад воссаöг костјасыс. А гожöмнас — мöдарö, јамајасöд вужны он вермы, жуңыд. Ме тед шуа: Сојва јуыд мијан вывти јон крепост. Тат пырны оз вермыны, оз-кö ылыти кышовтны.

Мельников мыјкö пасјалö картаö. Кöста Мишка кутiс мöвпнас вичöдны ас олан туј вылас. Неважөн-на сiјö вöли прöстöј Кöста Мишка, Јепим Јогорлөн, вичко старöсталөн чат, Пiла Кöсталөн, Сојва сиктын медбура олыглөн пi. Ачыс Мишка неважөн-на овмöдчiс. Ыңыд керка лептiс. Выл вичму вöчöдiс. Но мыјөн воiс Аппога да кутiс перјыны купечјасыс контрiбуцијас, беднота комiтет кутiс боставны лишнöј һаңјас, сек Мишка ез ло вiра Сöвет власт вылад. Сöвет власт сiјöс щöщкöртö, оз лез паскöдчыны. А Мишкалөн думвылас вöли лавка востöм. Прöмыс һöбöм. А вочасөн гашкö вермас заводитны Сојва јылыс ыргөн перјыны, жеңыд сојыс гашкö мыјкö путмас вöчны. Öерт, ыргөн рудајастö Англијаыд ачыс заводитас перјыны, оз-кö быттö бөр вöтлыны најöс гөрдјас, оз-кö бөр Сöвет власт ло. Рудајастö да вöртö ставсö кутасы нуны сојузнöј государствојас. Оз-öд прöста најö сетны öни есымында öружiјö, обмуңдiроваңије да сојан-јуансö. Оз-öд прöста најö војујтны Сöвет властыд-кöд... Но Миш чajtö-на аслыс щöщ мiкмöдны кöт мыјкöмында. Öд тани оз куш ыргөн да вөр, а быдтор поңö перјыны. Унатор дiнö тани поңö кутчысны. А Сöвет власт оз лез. Та вöсна Кöста Мишка i ез вермы мiритчыны Сöвет власт-кöд. Та вöсна сiјö Мельниковкöд да мукöдјаскöд котыртiс Мылдинын восстаңије, кор Архангелск вöли сојузнöј војска кiын, кор Чердынсаң вöли локтöны жеңыд колчаковецјас.

Кöста Мишка омöлика грамотнöј морт, муртса ичöт школа помавлiс. Сiјö тöдö, мыј ыңыд чiновыкөн лоны оз вермы, мыј капiтанöз сiјö оз во, губернаторö оз пуктыны. Но

сылы ыжыд чін вылас ез і вöv завід. Сылөн вöлі лачаыс ыжыд лавка востом вылө, завод лөсөдөм вылө. Сіјө гөгөрвоө, мыј ічөтік мелычајас помыс, кушдөмјас емөс батыслөн, он озырмы. А Көста Мішкалы окота јона озырмыны, Печера куҗаас лоны мед озырөн, лөсөдны пароход, баржајас, кывтны тулыснас увлаң Печера куҗа көрөванөн Чердынса купечјас моз, а арнас бөр катны Мылдінөз чері-јај да прөмыс тыра баржајасөн.

Восстаңіе кыпөдөмнас Мішка вöлі пунктө ас воҗас кык мог: шыбытны Совет властөс, мед поҗө вöлі вөнөја овмөдчыны кыз колө да восстаңіе дырјыс мыјсурө курыштны, өд ыжыд овмөсад быдторјыс згөдітчө. А сөгга. Сөгга өружјөсө асгыс өшөдны стөно, мед пыралысјас аҗыласны да кутасны төдны, мыј сіјө герој... А војутасны мед мукөд.

Но восстаңіе бөрын Мішлөн планјасыс зүгсісны. Совет власт усі сөмын Мылдін өктын. Англычана бөстисны сөмын Кардор. Воҗө локны најөс гөрдарміја оз лөз. Колчак колі Сібірө, көт Васіл поп вічкоын і быд ылігөн унаыс сіјө сылы „многаја мета“ да „побөда“, көт асныс Көста Мішкајас уна тост-һін јуісны „јөдінөј һөдөлімөј“ вөсна.

Гөрдармејецјас өті здук оз лөзны лөһа овны Мылдінсајасөс. Һөважөн-на најө волісны Сојва дорөз. Лунтыр муніс бој. Ералісны пулемјотјас, рөшкөдчісны віңтовкајас, шуҗлалісны пулајас. Вөл унаөн усіны жежыдјаслөн. Усі щөщ өті офицер. Гөрдармејецјас һөті повтөг ускөдчөны вуҗны Сојва јүсө.

Көста Мішка сек лунтыр щөщ лыјсіс ыжыд кыз сајө водөмөн, лунтыр тіраліс-поліс пула інмөмыс, вомгорулас молітва шөпкөдөмөн лунтыр кевмысіс јенлы.

— Ладнө јөщө гөрдјасыс ез кышовтны Ічөт Сојва удорті да ез вермыны Сојваас пырныс. А пырісны-кө?..

Тајө „пырісны-кө“ кывсыс Көста Мішлөн јүргіыс сувтлө, чужөмыс быгавлө. А Јөлкиныс — жежыдјас төдөны, мыј гөрдјасөн командүтө Јөлкин — смертыс дорыс јонжыка полө. Тајө полөмыс Мішкаөс уҗны һі овны оз лөз, весіг вінаыс оз вермы гажөдны сіјөс. Мішка оз ескы, мыј гөрдјас оз вермыны пырны Мылдінө. Мішка гөгөрвоө-һін мыј жежыдјаслөн выныс зөв ічөт. Ічөт выныс Мылдінын, ічөт і мукөдлаын. Іностраннөј җөржавајас-кө дүгдасны отсалөмыс — жежыдјаслы лөө капут. Мішка гөтов-һін вөлі өні кежлө өткажітчывны војутөмыс, мыјкө дыра лаңтөмөн олыштны, віччышыштны буржык кад, но өні сор-һін. Мішка щөщ вескөдліс восстаңіеөн, щөщ лыјсіс коммуністјасөс. Мішка кыын өні властыс. Гөрдјаслы сетчыны сіјө оз вермы. Сурны-кө

кутас — ассы вјас. Оз вермы Мiшка i Мылдиныс бѳрынтчыны, оз вермы сетны Сојва сiкт гѳрдјаслы: сени Мiшлѳн чукѳртѳма ыжыд ембур, сiјѳс пышјѳдны ставсѳ оз вермы дај ѳекытчѳ, сiјѳс колѳ дорјыны, сiјѳс вiзны колѳ сувтѳдны став сојваса мужiкјассѳ, став мылдинсајассѳ, став печерасасѳ. Полѳмыс да асланыс вынјаслы ескытѳмыс пызыртѳны Мiшлыс сѳлѳмсѳ. Полан гѳлѳссѳн да сѳкыда вiсыс моз ружтѳмѳн сiјѳ шыасѳ:

— Кыз те чайтан, Иван Федосеевич?

— Мыј сiјѳ?— очмiс да гѳгѳрвотѳма вiзѳдлiс Мiш былѳ Мелњиков. Сiјѳ пыр-на вѳлi зуњасѳ карта вестын.

— Кызi те ногѳн: вермасны оз?..

Мiш кѳсјiс шуны: вермасны оз гѳрдјасыд мiјанѳс, но шуiс мѳднѳгѳн:

— Вермам огѳј мi кутны Мылдинтѳ?

Карта вылас вiзѳдѳмѳн Мелњиков бурещ та јылыс-жѳ арталiс. Њедыр жувиѳѳм бѳрын сiјѳ ѳзтiс кусѳм папiроссѳ, сiнјассѳ лептiс Мiш былѳ.

— Ме ногѳн гѳрдјас Мылдинѳ пырны Ежвасањ оз вермыны, оз-кѳ кыщовтны вѳрѳд. Сѳмын кыщовтѳмыс ме пола. Јелкiныс тыдалѳ ѳтщажаннѳј, ѳнѳмѳыс повтѳм. Сiјѳ вермас мiјанлы ыжыд пакѳст вѳчны. Но ѳнi матыс мѳ рѳспута, наступајтны оз вермыны чорыда. А ва вѳссѳм бѳрын мiјанлыс вынны мѳс содтасны.

— А крестнаныд оз бѳр мѳдарѳ бергѳдчыны? Мiстѳман ѳн-ѳд најѳ вiзѳдѳны мiјан былѳ.

— Мылдинса крестна бѳр оз бергѳдчыны. Најѳ ѳнi мiјан моз-жѳ полѳны гѳрдјасыс, ѳд најѳ-жѳ восстањiе вѳчiсны. Ас серѳыд думышт. Сетчан он ескѳ те бурѳн гѳрдјасыдлы? Он. Сiз-жѳ i најѳ. I најѳ оз бѳрынтчыны Мылдиныс улѳ. Налѳн овмѳсныс тани. Овмѳстѳ да семјатѳ оз еновтны.

— Абу-ѳд куш мылдинсајас тани. Емѳс iњвасајас i ежвасајас. Торја-њын ежваса јамшћiкјас. На костын колѳкѳ i коммуњистјас-на емѳс. Најѳ гырѳ сiнмѳн вiзѳдѳны мiјан былѳ.

Њедыр чѳволыштѳм бѳрын Мiшка ков-вартiс пызанѳ јаја кулакнас да лѳкыс горѳдiг моз помѳдiс:

— Лыјыны колi најѳс ставнысѳ! Прѳста колiм...

Мелњиков лѳњѳдѳ Мiшѳс ѳебыдiка:

— Ставсѳ лыјыны оз пољ. Пѳттѳз-њын тај нагајкаалiм да лыјлiм. Уна лыјыны ѳтпырјѳн сесга ог кутѳј. Вермас ѳеладнѳ лѳны. Колѳ корсавны главарјассѳ. Најѳс колѳ бырѳсны. Да јѳзыслы петкѳдлыны мед повны кутасны. Гѳгѳрвоан?

Мельніков кістіс стоканјасо жыңыс вічко віна да сорлаліс самөкурөн.

— Вај відлыштам церковнөјсө! Хрістос вірсө! Отеч Вагілејид-тај, бур шуріныд менам, ез во. Сышөдіс сесса вічыгыныс.

Васіл поп немнас-на ез сормыв віна бутылка дінө. Ез сормы і талун. Пукальєјас муртса-на көсјоны точкысны — отеч Васіл пырө:

— Мір вам. Пріјатнөј аппетіт.

— Лок өдјөжык! Уәдөдам.

Стөканјас пөрөдөм бөрын Васіл поп куә әепгыс перјіс бумага лістјас.

— Со етіјөјас,— шуө сіјө, өті ліст Мельніковлы сетіг моз,— ме ногөн коммуністјас. Тајөјас не сөмын өткажітчісны вістасөм-дарјасөмыс, а ставлы кывмөн кутісны богохульствүјтны: Ті-нө, палачјас, јен ымсаң кістаннөјд вірсө ужалыс јөзлыс. Јенмыд-пө сөмын тіјанлы колө, медем ылөдлыны пемыд јөзөс да тыртны асғыныд әепјаснытө.

— Тырмас, отеч Вагілеј!— гутјасыс моз кіпөвнас өвтчөмөн дүгөдіс Көета Мішка. Сесса скөра јортчыштөмөн равөстіс:— Печера ылө ставнысө! Кымын морт сені? Сізім? Печера ылө!

Мельніков візөдліс поп ылө. Васіл поп мөд стөкан ректіс да чірөм гөлөснас орјалөмөн рукөстіс:

— Тащөм пріговорлы ме паныд ог мун. Сандрө Петыр да Скороходов тащөм мөвпаөс-жө.

Мельніков пасјіс спісок пелөсас гөрд карандашнас:

„Лічно караульному начальніку. Немедленно отправіт с надежным конвојем в сторону Јакші. В дороге расстрелят...“

Сесса тьлгунөн звөңтіс. Пыріс дөжурнөј, кыкыс вөсковтіс вөзө, колскөптіс каблукјаснас, вөскыд кыс брынкмуні пелбокас:

— Јес ваш... ород!..

— Әік пыр-жө тајөс сетад караульнөј начальнікы.

— Слуш!..

Дөжурнөј шурк-бергөдчіс, сајалі өзөс сајө. Васіл поп ныр руәсө вөз чуңнас гудјіг тырјі мытчө мөд ліст:

— Етіјөјас пыщкыс мем ез кажітчыны һөлөн да өті әжваса јамшщік. Со етајө, Улашовыс. Тајјасөс колө төдмавны. Мед вісталөны, кодјас најө, код дор сулалөны.

— Позө,— чөвтіс Мельніков да бара ліст пелөсас пасјіс: „Каждому по дөсат нагајек“. Сетіс дөжурнөјлы.

— Вот тајо шусо асланым власт,— кодјис Васил поп сорњитиг косттыс өтi самөкур бутылка ректис-да.

Јешцö өтчыд точкисöмөн стöканјас пөрөдөм бöрын Васил поп стенгыс бостис гитара, кутис назöнкөн брунөдчыны. Кöста Мишка сiнјассö куњöмөн вомгорулас нужöдiс:

„Соловеј, соловеј пташечка-а-а,
Канарејечка жалобно појот“.

Друг өзöсыс гурјыв вогсiс. Котөрөн керкаө пырис Парас Иван. Сiнјасыс колча кодöс. Сöд чужöмыс быгалöма. Ачыс кашкö, шыасныс оз вермы.

— Гөрдјас!.. мөдкөжынөс!.. ödjö!..

— Кызi мөдкөжынөс?

Парас Иван лолыштіс:

— Мөдкөж бөжынөс... Педеса Петыр гөтыр аззылöма... Педесаң вөлөн локтигас. Гөрдјасыс лыжаөс, iсковтöмаөс бад пышкас да ускөдчöмаөс, а Петыр гөтырыс скач локтöма мијанлы вiставны. Ödjöжык, ödjöжык!

— Мыј ödjöжык? Мун бост коннөј отрадöс да вескыда сетчö. Вiстав, мед бөрсаңыд петас первој рота. Снежурнөјлы вiстав, мед додҫаласны вөв мијанлы.

Иредыр мыгтi коннөј отрад прыссiс Мылдин куҫа Абарлаң. Кавалеристјас муниг мозныс зарадiталöны карабiнјас, револьверјас. Öткымынјас перјөмны саблајаснысö да öвтчöны öтмөдарö. Вөвјас сөрса-бөрса скачитöны јi куҫа мунан векнiдiк туј вывтi. Со дiнјом устје-һин колi. Абар вестö воiсны. Вөвјасöс öтарö öдзөдöны. Турун чукөр торјыс өтi вөв повзiс, чепөсјiс бокö. Вөв вылас скачитыс ылö пурскысiс лым пышкö.

Абар колi. Заводiтчö мөдкөж бөж. Медвозын мунысыс каҫалiс мөдлапөв бад пышсыс мортöс. Сiјö гөрбылтчöма. Кавалерист камандујтiс:

— Ескадрон в цеп! В атаку на протiвнiка... Ура! Постарајтес молодцы хоҫ одного вҫаҫ живым!

Саблајас лептöмөн бад пышкö ускөдчiсны вöла вiтöквaјт. Кышталiсны:

— Стој! Руки вверх! Сдавайса!

Морт вöлi копыртчöма да чеччыштіс повзöмөн. Кисыс угi бaјдög.

— Көнiөс мукөдныд, гөрдјасыд?

— Кушцöм гөрдјас?

— А те кодi? Мыј тан вөчан?

— Ме Абарыс, бaјдög леч кыја. Он мөј төдöј менө?

— А гөрдјасыс көнiөс?

— Ме асывсаңыс-һин тәни бәйдөг ләч тәчә да һекодос-на ег азыв.

Вәләжәс гәһитисны мукөдјас динас. Висталисны, мыј азысны. Сәсәә вәдлалисны вәрсә. Нәкущом туј ег азыны. Гәһитлисны вәзәзжык—бара һинәм. Сәсәә чукөртчисны, һәжжәһи-көн ләһгисны бәр Мылдинә. Сөмын бәйдөг кыжыглән понјыс кымыныскә увтыштіс мунысјас вәлә.

II

Кык час чәж-һин Паһуков вәтләдлә өтмөдарә јужмөм подә туј куәә, сін дојмытөзыс вәзәдә вәјсә пемыдас, көсјә азыны мыјкә сәщомос, кодә егкә висталис сылы гәгөрвотмторјассә. Пәлјасыс сылән зиләһны кывны кущомкә бөкө-вәј шыјас, но кыләһны сөмын аслас кокувсыс јужиктөмсә. Паһуков вәсег вунөдөма кок кынмөмсә, кә чухјас турдөмсә. Сіјә гашкә соодыс-һин јуалә ассыс:

— Тәдә коліс вәһны әлә ег? Гашкә прөста ме тәтчә колччә? Гашкә буржык ләә, әһи-кә ме тәс вәсәсә?

Паһуков тәлун первојыс-на вәскалә часөвәјә өтһасән Сојва пос увдорә. Төрыт сіјәс первојыс-на, өкмыс морт пышјомсаң, төлысәһ-жыһнәһ бәрын ыстисны Сојваә. Сіјәс пыр-на вәдлалисны, јуәсисны сы јылыс јөзлыс, јуәсисны ассыс, тујә өз сіјәс бөһтны јежыд гвардјәә, позә өз сылы сетны вентовка, радејтліс ег сіјә сөвет вәстөс, коммуһист сіјә әлә әбу. Но Паһуковлыс һинәм сәщомсә ег азыны. Сылән том чужөмыс допросјас дырјә һинәм ег вистав, пыр стрөг, һинөмыс повтөм. Турмаын һәдәл пукөдөм да Мәл-һиковәһ допроситигән витыс нагајкәһн куҷкөм сылыс кывсә ег перјыны. Әвә мортөс сіјә ег вистав һә сіјәс асәә ег вәдәјтһны. А Паһуковос вәл унаәһн вәлә төдөһны. Төдөһны вәлә сіјәс ежвәсә јамшщикјас, төдә вәлә Рөман, төдә вәлә Каһев да уна мукөд. Но һекод ег вистав, мыј Паһуков—коммуһист.

Партијнәј бәметсә Паһуков гуәліс лым пәә Порогыс локтигән, кор висталисны Мылдинын јежыд вәст ләәһн јылыс, кор најә суріны тәһнас пәнә да најәс разоружитөмөн нуисны Мылдинә. Паһуков нароснә конјыштчөмөн вәлскөптис туј вәвтә муһигәс, ускөдчис туј бөк лымтолаас, кә пөвсә лым пәас зургөмөн. Сетчә сіјә і коліс партбәметсә, коліс меддәна торсә, бытәә сәләмсә һәщыштіс ас пыщыс. Но колһны вәлә бытә. Мөд ног ег позә, кадыс сәщөм.

Мылдинә воөм бәрын најәс ставһнысә сувтөдалисны ортчөһ, радә. На динтә чухнас индәләмөн муһис Парәс Іван кымынкә вентовкаә салдаткөд. Сы бәрын Паһуковос вәш-

тісны вел ыжыд чукөр дінө. Сегга ставнысө нуөдісны тур-
маө, кытыс воҗа лун-војас леччөдлөмаөг унжык пукалысө
печера јі вылө. Турмаын візісны һедел чөж, вітыс кучкісны
нагајкаөн, а сегга бөр лөзісны. Спісокын сіјө ов вестө
пасјісны: „благонадежны“.

Арестыс лөзөм бөрын кымынкө лун мыгті сіјөс бөстисны
јежыд гвардіјаө, індісны мөд взводө. Лоі жежыд салдат. І
өні сіјө жежыд салдат—Сојза пос увдорын часөвөј—вет-
лөдлө өтмөдарө да мөвпалө аслас тајө олөм јывгыс.

Паңуковлы поҗө вөлі төнзі пышјыны гөрдјас дінө. Сіјө
ставсө-һын дастыліс: лыҗ, һаһ, пөрт, віңтовка. Сіјө петны-
һын көсјыліс војнас Помөздінө вөрөд. Но дыр мөвпалөм
бөрын чорыда шуіс аслыс:

— Ог! Ог мун. Сені ме, ҫерт, кола. Но тәні јонжыка
кола. Регыд мјан локтасны Мыладісө бөр бөстны. Сек
кежлө колө лөсөдчыны.

Өні Паңуков бара тајө мөвпас воіс. Өні сылы бара
һекөд төдлытөг поҗө пышјыны, мынтөдчыны нагајкаыс,
лылөмыс, воны ас чукөрө, ас јортјас дінө, воыны гөртө,
семја дінө. Поҗө мынны тајө пеж, һајт вірјуан олөм пыш-
гыс, кырнышјас чукөреыс.

Но Паңуков бара чорыда шуіс:

— Өні панассө пуктөма-һын. Колө кыны.

Тајө кыөдыс Паңуковаөн өні медыжыд могыс. Уҗө і олө
мөвпалө та јылыс. Та вөсна сіјө і колтчіс жежыдјас пөвсө,
та вөсна пастасіс погона шыһелөһ.

Сөкыд вөлі панны тајө уҗсө Паңуковлы, но јешщө-на
сөкыджык кыныс. Быд воков сылыс тујалөны, быдлаын
сіјөс кыјөдөһы.

Но Паңуков ез повчы, ез бөрыһтчы, ез пышјы. Сіјө
панассө пуктіс. Сылөн емөс-һын јортјас көкјамыс мөрт.

— ҫерт, тајө еща, тајө вывті еща. Но на пыын емөс
кујимөһ, кодјас оз бөрыһтчыны. На вылө, Каһев, Лутојев
да Проһын вылө поҗө смела һадејтчыны. Најө-кө лоөһы —
тајө лыдыс дас пөв, кыҗ пөв содас. Сөмын мед ог гурөј.
Колө кыҗ поҗө гугөһжык.

Паңуков кывзысыштлис сувтөмөһ. Гөгөр шыһтөв. Асыв
вылыс заводітө келдөдыштны, козувјасыс сег заводіталөһы
кусны.

Паңуков зургіс віңтовкасө лымјө, кутіс места вылас
котөртны, кык кі воча кучкалөмөһ шоныд перјыны. А һе-
дыр мыгті бара-һын пырөма аслас мөвпјасө, бара јуагө
ассыс:

— Кызі јітчыны Помөсдінкөд? Коди вермас сетчөҗ вет-

лыны? Кодоо позо шоктыны? Сени конко оз-ча тодны миан жылыс. Сени конко чаптоны, мы мианос важон-нын лы-лисны...

Паңуков кылис мышыс кокшыяс. Виңтовкасö лептыш-тиг моз бергодчи, голскобти затворнас. Покодка сертыс тоди пужас сажаң кык салдаткодлоктыс Сарјонос. Но леч-чи тодтом улö, городи локыс, Сарјоныс моз-жö:

— Стој! Стрелатъ буду! Паролъ?

Сарјонлөн кылис повчыштöм голос:

— „Виңтовка со штыком“.

Сесса матыстчи да скора:

— Он-мөј азы: ас јоз, погонаос.

— Погонјастö вурныд ваш... брод... быдөн вермө, — пароснö гораа шыагис Паңуков.

Сарјон виждлис сы вылö да мөвпышти.

— Тајö, тыдалö, надожнөј.

Сарјон ез казав Паңуковлыс гералан гинјассö, да такöд шощ көв öни-жö Сарјонос штыкөн рождны даглунсö.

Сувтис выл часовөј. Паңуков мунис Кузнецовкод Сојва сиктö шонтысны.

Кузнецов первојыс-на азыгис Паңуковкод да тодма-гис Сојваö мунигөн. Паңуков вөзјис сылы куритчыны.

Табак кошолсö бостигөн Кузнецов јурвывсаңыс да кокулöзыс виждлис Паңуков вылö. Медвоз Кузнецовлы гинмас шыбытчи Паңуков том чужöм вылын шокыд сөд ускыс да јога, лечыда виждсан гинјасыс. Ыжыд тушаыс да паскыд пелпомјасыс шоктоны вöли сјос пыдди пуктыны. А небыдик голоса сорныс сибөдö, кыскö ас динас.

Чигарка вөчигөн Кузнецов мөвпышти:

— Тајö ежваса. Та вылö колö јонжыка виждлыны. Код тодас кодi тајö ташöмыс.

Но Сојва сиктö воигөн-нын Кузнецовлөн мөвпјасыс вежгисны:

— Тајö тај ми вок код-жö мужик, ас морт.

Керкаö пырисны бытө вож тодсајас.

III

Улашев јурсö öшөдөмөн нөжжөнйк вослалö небыом ту-ча. Талун сјö пыралис-нын керка дасö кымын, но сылы некыс ез сетны нi кусок наң нi китыр турун. Быдлаын сылы висталöны:

— Миан аслыным абу.

А Сандрö Петыр вöтлiс, тоҗыштiс сiҗöс öзöс порог во-
мöныс. Вартöм су колта моз Улашов тувгысiс посвоҗас.
Ебöсыс сылөн сiҗ-нын ез вöв шыҗjөн олиҗад, сiҗ-нын öдва
коҗылас сулалö, муртса ветлö. Öд коҗмöд төлыг-нын сiҗö
шыҗjалö, лун куҗим һөл оз сурлы соҗны кусöк һаһ. А Санд-
рö Петыр öбöдаҗтан ингыс чеччылöмөн шыбытiс сiҗöс шо-
шаöдыс, һемҗалиттöг тувгiс порог вомөн. А мыҗыс?

Улашов мукöдлаö моз-жö (пырис Сандрö Петырö ко-
рыштны вöлыслы турунтор да аслыс һаһ кусöк. Пырис да
порог улас сувтöмөн, копыртчылöмөн вiсталис асгыс мөгсö.

Сандрö Петыр гiнкым увтiс вiҗöдлiс Улашов былö,
мераҗтiс сiҗöс җурвывсаһыс да кокулöзыс. Улашовлөн мыш-
кыра тушаыс, гырыс кiҗасыс да рожабан вылас җужыд чу-
кырҗасыс вiсталöны уна сöкыд уж җылыс, а сырҗыгöм пас-
кöмыс, келдöдöм, космöм чужöмыс вiсталö ставсö, кыҗi
Улашов олö öнi.

Улашовöс гiнҗаснас мераҗтиг моз Сандрö Петыр ма-
лыштiс асгыс кувелькод вожа тошсö да жуалис:

— Те ежваса?

— Ежваса. Ме җамшщiк. Лапинö һаһла муна вöли...

— А коммунистҗасыс уна җамшщiкҗас пöвсад?

— Ме ог төд.

Сандрö Петыр гiнсö букуыштлис, һедыр чöv олис, сесга
һебыдiк гөлөсөн нуöдис вöзö:

— А те вот инды миҗанлы коммунистҗассö, ачыд добро-
волечö пыр. Сек вöлыд i ачыд пötтöс лоанныд.

Улашов дрöгмунис, гiнҗасыс җугһитiсны, космöм кулак-
җасыс шамыртчiсны. Мövпыштiс:

— Җортҗасöс вузавны, а сесга ачымöс... Ог. Көҗ вöлöҗ
щыг кулö... көҗ ачым...

Улашов көсҗiс ускöдчыны Сандрö Петыр былö, шымырт-
ны сiҗöс горшöдыс җозулöс моз. Но кутiс ассö: төдö, мыҗ
выныс сылөн абу, сiҗö öтнас. Сöмын шуыштiс:

— Ме абу салдат. Ме пöрыс-нын, ветымын арöсö тыртча.

— Он-кö i пропадiт шыҗjөн! Весаг менам керкаыс, еһ
пежав öбразҗассö! Тиҗан местаыс Печера вылын.

Та бöрын i тоҗыштiс Улашовöс.

Ставыс таҗö бергöдчiс Улашов җурын.

А кынöм сумалöмыс ез дугды. Талун сiҗö коҗмöд лун-нын
олö һаһ кусöктöг. Куҗим лун саҗын һаһ тор сетлис сылы
сöд уска том салдат. Улашов весiг һимсö ез гөгөрво жуав-
ны сылыс. Öнi быд лун корсö сiҗöс, вiҗöдö жеҗыд салдатҗас
пöвсыс, но һекыс оз аҗы.

Вөлыс Улашовлөн кымынөд лун-нын піпу ув сојомөн оло. дај піпу увлаыс вөрас кајлыны оз лезны, пышјомыс полөны, мед гөрдјаслы јуөр оз мун...

Улашов вослалө воҙө. Пышкөсыс сълөн тырөма скөр-лунөн. Горш діныс гөрдјасөма. Кулакјасыс дојымөн шамыртчөмаөс. Сіјө оз төд кытчө мунө, мыј лоө воҙө, оз төд дырө-нын комі јешщө овны сылы, оз төд кытчөз сіјө удітас воны смертлы паныд тазі наҙөһикөн воҙсастөг мунөмнас.

Бура дыр мыгті Улашов јурсө кыпөдыштіс, сінваөн тырөм сінјассө чөвтис шујга вылас.

Пышқас сълөн чужіс чусалан бікіңкод надейтчөм:

— Татчө јешщө пырала. Төһзі тајө Көрөг Осіпыс ізас колта да кусөк һаһ сетліс...

Көрөг Осіп һол пелөса ыжыд зор тошсө чергөдөмөн валитчөма пөдушка вылө пызан сајас.

— Мыј-нын висталан? Һаһ кусөк, шуан, да ізас колта? Аслам ескө абу-жө-нын. Но да... һекөдөс на немөн ег јөртлы да ог-нын јөрт. Клавфук, сет вај гөбөчғыд ідһаһсө, чорчөма-жө-нын-а, чем шыбытны, сојас.

Клавфук, Осіплөн томиңик гөтырыс, пыраліс гөбөчө һаһла, сетіс Улашовлы. Кушөм чөскыдөн кажитчис тајө чорчөм, бакшасны заводітөм ідһаһыс кујім лун шыг олом бөрад. Кушөм лөсыда кажакылө піңулад... Клавфук петкөдіс гөбөчыс шома рысва тасті да сетіс Улашовлы.

Осіп, Сандрө Петыр моз-жө, мерајтө Улашовөс јурвывсаһыс да кок улөзыс.

— Боста-кө тајөс сојөм вылас ужалас мем. Оні колө пощ керавны, көж пощны. Гөжөмнас турун пуктас. Ачыс вөлыс ужаласны.

Көрөг Осіп весіг і ассө оз лез мөвпыштны, мыј тајө вермас өткажитчыны сы өрдө ужавны лөктөмыс. Сандрө Петырјас, Јігө Олөксанјас да Суз Васілјас моз-жө Осіп арталө, лыдлө ежваса јамшщікјасөс печерасалыс казакјасөн. Најө өні абу јөз, абу мортјас, а пленнөјјас, ужалысјас, казакјас, рабјас. Властыс өні Мылдінын Осіпјас кыын, најө ыжыдјасыс. Мыј најө шуасны, мыј најө думыштасны — сізі і колө лоны.

— Те-нө код ордын олан?

— Вөлөј сулалө Ілла Іван дінын, а ачым көні вескалө, кытчө лезасны уһны.

— Те лок ме өрдө овныд. Посвозыс менам шоныд. Менам стрөјбаө, весіг гідһаө һі сарајө төлыс оз піст пырны. Ужыштөм вылад верда. Вөвтө вајан-жө. Коркө і кыскагыштны ковмас. А вөлыд бур?..

Улашовлы светыс өні јөршітчөма Мылдин сиктө. Мылдины мунны сјјос һекытчө оз лезны. Сјјө пленнөј. Сјјө вөлі мунө Лапінө һаһла. Сені вөлі зев уна һаһ. Уна сурс мешөк. А Печера куға і Ежва куға 1919 во заводітгөһ крестана вөлі шыгјалөны. Шыг һыгө пөт тышкасис жежыдјаскөд, англчанакөд гөрд арміја. Көт мыј, а колө вөлі Лапіныс вайны һаһсө, медем һе лезны шыг кувны уна сурс челафөс, гөтырјасөс, пөрыгјасөс, томјасөс Ежвасыс і Печераыс, медем вердны гөрдармејецјасөс, медем вермыны жежыдјасөс, англчанаөс.

Та вөсна Улашов петіс гортыс аслас „Сівкоһн“ Лапінө вылө, коліс гортас семјасө і овмөссө, вужіс Печера вөлөк. Но воіс сөмын Мылдинөһ...

Кык һедел вјзсны турмаын, уна пөв јуасисны, быдногыс повөдлісны. Весіг поп шөщ воліс турмаас, кајітчыны шөктіс, јенлы кевмысны, „мед прөстјас сјјө коммуһістјас дор олөмыс ыжыд грексө“. Та бөрын дасыс нагајкаөһ кучкісны. Сегса бөр лезісны.

Улашов кутіс ужавны өті-мөд ордын: пес кыскавны, турун вајавны, вөвсө да асгө вердыштөм вылө.

Лым сывны заводітгөһ Улашовлөһ уж бырі, һекодлы сјјө ез кут ковны, быдөһлы мшнөј лоі, ачыс і вөлыс шыгјалөны: вөлыслөһ өдва лыыс да кучікыс колі; ачыс өдва кокјылас ветлөдлө.

Һекодлы сыөз мог абу. Сјјос оз лыддыны мортөһн... Сјјө пленнөј. Сылыс весіг һымсө тані һекод оз төд, өткымынјас төдөһны сјјос Улашовөһ, а мукөдыс прөстө ежваса јамшшікөһ. А кымын тані „ежваса јамшшікыс“?..

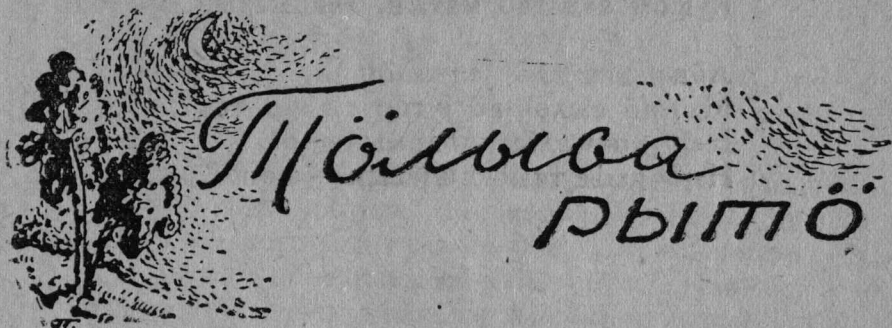
Тақі мөвпаліс Улашов Көрөг Осіп ордсаһ Ілла Іван дінө муһігөһ.

(Возө лоө-һа).

КЕРЧОМЈАСА „ВЫЪ СЛӖМ“ КОЛХОЗЫГ СКОТЪВЪЗЫГ СТАЛІНСКОЈ УДАРНИЦА
КОЛОѢІНОВА жорт

(КЫВБУР)

Мед-нө, ھےуна көзүд, і ھےуна сор,
Кылө сөлөмын зев ыжыд лача.
Мекөд орччөн со вослалө јорт,
Сөмын ме сіјөс өтнассө аҗа.

Лөһөм кар вывтї ветлөдлім дыр.
Төлыс наҗөһік јенежөд кывтіс...
Јортлөн варовлун помтөм, оз быр,
Ошкіс, вісталіс, јарҗөмөн вывтї.

Ошкіс төлыса лөһ ывлавыв,
Кущөм гөгөрыс гажа да міча.
Сесса лаңтіс, і мен сетіс кыв;
Кісө кабыртї да вочавізі:

— Естөн, ылын зев... Комі сікт ем...
Асыввојвылын, пармаын, јортөј,
Сені чужлі і быдмылі коркө,
Коллі гажаа ассым том нем.

Сені ташөм-жө төлыса рыт,
Лөзов југыдөн ојдөма ылөҗ.
Сен оз дугдывны том јөз војбыд,
Сывны-јөктыны җурыд туж вылын.

Езыс тугјаса сулалө коз,
Луныв јөр дорын, гыөртөм садјын.
Төда, талун оз өті том гоз
Төлыс вылө, і муслуны радлы.

Муса јорт, ломџо дон морџе пыщ.
Виџод, миџлуныс, муса друг, татон...
Виџод, тџлыслон џирдалан кыщ
Кушџом кажитџо матын, зев матын.

Лџна вашјалџо јенежлџон пи,
Мыј-нџо сылџон-кџо југџор оз шонты.
Најџо кокџалџом сџлџомын — би,
Најџо радејтчыс сџнјасын — шонди.

ВЫЛ КЕРКА

(BIGT)

КЕРКА өшиңжасыс нөжжөңчi куcисны бiјас, чөва лаң-тiс сiкт, сөмын өтi керкаын колiс аувиңны бi. Тајө керкаыс сулалiс сiкт шөрас, медеа гажайнас, бытө пелькiнiка вөччөм морт. Тујлаңыс виәдчiс-ны жежидөн красiтөм көкјамыс гырыс өшиң. Жож-жасыс пыщкiас рөмпөштанкод југјалө-воалалө крас-каөн, пыран-да полан восковтны, мед ескө оз ком коктуј-ыд. Тајө керкаыс Спiрө Мiтлөн.

Өнi со пуксөма сiјө пызан сажө өшиңлы паныд да мы-кө зев јона мөвпалө. Сiнкымјасыс өшјөмаөс, чужөммыс оз дрөгнит нiөви мускул.

Спiрө Мiт таң мөдөд рыт-нын мөвпалө-пукалө пызан дорас. Увтыштас кiнас куш сынөдас да мөдөдчас ветлөд-лыны пелөсыс пелөсө. Унапөв-нын ветлөдлiс тајө кык лун-нас Спiрө Мiт жоң куҗаыс мурзiг тырјi. Мурзас-мурзас раңитчөм эвер моз, јорчыштас вомгорулас да бара пуксас пызан сажө.

Спiрө Мiт ез төдлы важөн некущөм шөгсөм, нi тыр-мытөмтор, ставыс вөли дөвөл, гөгөр тыр-бур. А өнi? Өнi мөдiс iсковтны Спiрө Мiт кокулыс медбөрјаыс, керкаыс, кодi сiктас вөли медеа мiча да бур.

Та јылыс i мөвпалө Спiрө Мiт мөдөдлунсө. Сөмын-на улитас пуксыны. улөс вылас, јурас пыр-жө воө мөвп, кодөс оз вермы петкөдны јурсыс некущөм вынөн, а мөвпјасыс жуөны јур тырыс, оз сетны вунөдчыны.

Со бара сөкыда ышловчiс, пуксiс да пыр-жө сiнвоҗас воiс војдөрлун рытса серпасыс. Сiктсөветын тыр јөз: му-жiкјас, бабајас, нывјас, зонјас. Курiтөмла лөз щын. Мунө колхознөј собранiје. Горнитөны колхоз правленiје улө кер-ка јылыс. Спiрө Мiт көсјылыс кывзыны собранiјесө, нарощ-нө ветлiс. Но ез лезны, вөтлiсны. Со өнi-на сiнвоҗас, кыз бөр воiс гортас, виҗчысiс Опөңөс. Унаыс терпитны вермы-төмла пуҗылыс Спiрө Мiт, варч-курчылыс вомдорјассө.

Мыј сен вөчө тадырасө!—Мурөстлас вомгорулас да ба-ра виҗчысө.

Голмуні кілчө іган, воггыліс о́дос да терыба пыріс
Опоң. Чужо́мыс гөрд, сінјасыс өзјоны.

— Но мыј?—јуаліс Спірө Міт.

— Нинөм, сіз...—нужо́дыштіс неуна вежөом гөлөсөн
Опоң. Сотыштіс сөлөмсө Спірө Мітлыс, вомдорыс сыр-
мыштіс, локысла орјалан гөлөсөн ружтыштіс—горөдіс:

— Мыј, нинөм? Вістав! Мыј шуісны собраңіје вылас?

— Колхоз правлеңіје улө шуісны бостны тенгыд кер-
катө... петкөдны став овмөстө.

— Менсым керка, налы... Оз ло. Мед віасны места
вылө, а ог сет, һі ог пет керкаыс,—вомсө векрыштөмөн
пінпырыс леціс Спірө Міт, пуксіс улөс вылө да бытө
кынміс, весіг ез кывлы, кыз муніс Опоң. Дыр сіз пукаліс
вөрчывтөг. Чурмуні сөмын сек, кор картавылас бакөстіс
мөс. Код морт моз чеччіс да шатласіг тырја муніс којка
дорө, кывшутөг тојыштіс гөтырсө да водіс.

Тажө вөлі војдөрлун рыт. Сетысаң Спірө Міт журын
дугдывтөг жуісны мөвпјас да гудралісны јурвемсө.

Мыј вөчны? Тајө кык кывјыслы паныд кысаң-кө пыды-
саң кыпаліс: „Сота“.

* * *

Талун Спірө Міт аслас керкаын олө медбөрја лун. Төрыт
волісны сіктсөветсаң—председательыс да міліціонер. Сікт-
сөвет вынөдөма колхозној собраңіјелыс шуөмсө, керкасө
шуөма сетны колхоз правлеңіје улө, а Спірө Мітөс вөтлыны
сетыс. Сек-жө міліціонер поңатөјјаскөд гіжаліс імушщест-
восө. Щөктісны суткіја срокоң петны керкасыс.

Парас,—Спірө Мітлөн гөтырыс,—мөдліс відчыны быд-
сама омөл кывјаснас, јоріс колхозчыкјасөс, но Спірө Міт го-
рөдіс да лоі лаңтны.

Ачыс Спірө Міт пукаліс травітөм ош моз. Ез шулы ве-
сіг һіөті кыв, сөмын сінјасыс өзјісны містөм біөн да вомыс
вөлі векрыштчөма локысла. Сіјө чөла думајтіс, кызі озыр-
міс да стрөітөдіс ташөм керкасө. А Спірө Міт овліс ез
омөла. Вөлі өтка піөн да бачыс коміс кык вөв, һол мөс,
лов кыч кымын ыж да важ керка. Тајө керкасө стрөітөдіс-
һын ачыс. Таыс кынңі вөлі дас кымын гектар му да сы-
мында-жө віз. Но Спірө Мітлы тајө озырлуныд кажітчіс
еща, сылы пыр вөлі колө унжык. Сылөн законөн вөлі өті
—лібө те озыр, сы вөсна төлка да вына, лібө те гөл, сіз-
кө јөј. А Спірө Міт ез көсјы лоны һі гөмөн, һі вынтөмөн,
һі јөјөн. Тајө закон сертыс олөмөн Спірө Міт ез брезгујтлы
һинөмөн, һі ылөдлөмөн, һі лідемеріјеөн, һі весіг гусасөмөн.

Міміціонерлөн ештис імушество гіжалом. Гіжтөг колісны сөмын сіјө, мыј колө пастасөм былө.

Ошиңуло воісны кык вөла да пырісны керкаө кык морт, колхозықјас. Кыкнаныс здоровајтчісны, но вочавізыс налы некод ез ло. Міміціонер најөлы щөктіс:

— Петкөдлөј тајө да нуө сиктсөветө.

— Ог сет, нінөм ог сет, первој віөј менө, а сесса верманныд нуны...—ускөдчіс бөрдөмөн Парас.

— Ен омлав!—равөстіс Спірө Міт гөтыр вылас да бара лаңтіс.

— Виңданныд јөз добранад,—колмөдіс колхозықјасөс Парас, кор најө петкөдлісны медбөрја көлујјассө, да ружмунөмөв, бытө сөкыд ужда јона муқөм бөрын, пуккіс лабічө.

— Ен повзөдлы, міјанөс он-нын повзөд,—вочавізісны колхозықјас да петісны керкаыс.

Грымгісны өшиң улын төмегајас да петісны өграда саяө. Керка пышкөс колі тыртөм да повзымөн ыжыд.

* * *

Зуркытіс өзөс да керкаыс сөкыда тувтчалөмөн петіс Спірө Міт. Сінјасыс сылөн вөјөмаөс, гөгөрыс лөз, кыщовтіс керка гөгөрыс да петіс воротасыс.

— Оз быд камар өтщөщ јөктывлы, коркө волас і міјан улчаө праңык, жар лоө тіјан правленіеыды тајө керкаад,—шуыштіс туж былө петігөн да код морт моз мөдөдчіс туж куза кывтыд.

Спірө Міт вослаліс нөжјөнзі, јурсө муө леқөмөн, јіпыр глушитөм налым моз шөјөвошөмөн. Пөв-мөдыс бергөдчыліс керка вылас. Бергөдчылас да сувтыштлас, клучөн моз пузылас вірыс, тыртлас став морөссө. Нақөнык бөр бергөдчас да мөдөдчас воқө. Јурас пыр өтө мөвп: „лептыны щынјылө, а не сетны колхозлы“, коді нещыштіс Спірө Міт кок улыс подувсө, вөчіс сіз, кодөс ез кужлы сіјө мөвпыштыны, медым најө, кодјас копраслісны сылы коквылас, вөчісны сіјөс корысө.

* * *

Нөжјөнзі матысмө рыт, пыр уваңө гөгымтчө шонді. Со медбөрјаыс резыштіс аслас зарңи јүгөрнас радио мачта јылө да саялаліс пујас саяө. Кымөрјаслөн сырсіөс дорјасыс лоісны алөјөн. Регыд і сіјө воші, пуккіс рыт. Сынөдыс лоіс ыркыджык.

Сікт помын корјаснас кышөдчө сад, мөд помас кылө гудөклөн гажаа ворсөм да нывзонлөн мылаа сылөм. Гудө-

касö Прöш Пед, комсомолец, Һеважөн воис Краснöй арми-
ямыс, öнi бөрjисны колхозса јуралысö. Ворсöны да ғылöны,
кыпыда разалöны рытја сынöдö том гөлöсјас.

Матысмисны сiкт шөрö, сувтисны, лаһтис гудöклөн гөлöс.

— Но, пöра гортјасö, аски воэ колö чеччыны уж вылö,—
шуыштис öтi.

— Да, пöжалуј,— абу-һин воэ... Он тај i төдлы кыз колö
рытыс,— жал-пырыс моз содтис мөд, да мөдисны öтiјас гоз-
јөн, а мукöдыс öткөн-öткөн разөдчыны гортјасö.

Лöһис сiкт, томјоз пыралисны гортö, Прöш Пед мөдөд-
чiс колхоз правленiјелаһ. Пырис öградаö да пуксiс кiлчö
пос вылас, мөдис гартны чiгарка. Талуң сылөн уңмыс ез-на-
лок, јурас бергалисны олөм јылыс, уж јылыс мөвпјас.

Друг Прöш Пед чурмуни, кылисны кок шыјас да ма-
тыстчiсны керка дiнö. Прöш Пед һөжжөнјi четчiс кiлчö
вылыс да сажөдчiс амбар сажö. Локтисны кыкөн да кежисны
Спiрö Мiт керкалаһ, локтисны һөжжөнјi, öтiыс пырис воро-
таөд керка дiнас, а мөдыс колччiс туј вылö.

Друг керка бердын чiркһитис iзтөг да биасыс мышкырт-
чiс керка бердö, вiзөдлiс гөгөр да матөдiс бiсö сҗен берд-
са iзас чукөрö. Педöөс кiстыштис көзидөн, чеччыштис пе-
лөс сажыс да горөдiс:

— Сувт!

Биасыс морт чурмуни, повчöмысла ускөдiс кiсыс бiсö.
Бi кусi, а iзтөгa морт вескөдчiс, сувтис, јурсö муö лөзөмөн
да повчөм сiңјасөн мөдiс вiзөдны муö. Тујвывса морт кылö
котөртiс кывтыд. Прöш Пед төдмалiс мортсö да шуiс:

— Мөдам, Мiтрöј Спiрiдонович.

— Кытчö?— јуалис Спiрö Мiт да јурсö һөшта улөжык
лејiс.

— Сiктсöветö, сен ақзасны, мыј те кофыскөд вөч-
ны. Сҗерт, тащөм торсыд јурөдыд оз малавны.

— Кушөм торјыс? Мыјкө өмөј ме өмөл тор вөчi аслам
керка дiнö кежавлөмнас?

— Ме тај шуi, миға сен вiзөдласны. Но вај, вослав!

Зуркһитис öграда ајр, сетыс петисны кыкөн—возвылас
мунис сөкыда тувччалөмөн, јурсö öшөдөмөн Спiрö Мiт, а
сы бөрса вослалiс Прöш Пед, Спiрö Мiт вослалөм бөрса
суса вiзөдөмөн. Сiктсöветö воөм бөрын Прöш Пед стөрөж-
сö ыстис мiмiциөнерла, а ачыс колччiс Спiрö Мiткөд. Пу-
калисны кыкнаныс зумыша, кывшутөг.

Аскинас конвојiрөн Спiрö Мiтөс мөдөдiсны рајонö.

М. ШЕСТАКОВ

РУЧ

СІЉО ЛОІ школаын, урок вылын. Велөдыс Васілеј Гемјоновіч сетіс велөдчысјаслы лыддыны вөра-лыг жылыг вiст. Өвi велөдчыг гораа лыддiс, му-көдыс ас воҗаныс паскөдөм кыгасыныс сіннаныс вөтчiсны строчкаыс-строчкаө лыддыс бөрөа. Лыд-дыссыс да сорһитiсны гiжөд јывсыс. Сорһитөм бө-рын Васілеј Гемјоновіч щөктiс велөдчысјаслы сiјө тема вылас гiжны вiст.

Класс вөјi мөвпјас пыщкө.

Васа Шашев пукаліс медбөрја парта сажын да јурсө кi вылас өщјөдөмөн мөвпаліс гiжан ног жылыс. Тетраф јурын тырыс шыпасјасөн гiжөма „Көч кыјыс жылыс“, а сесса һемтор-на абу.

Васлөн батыс вөлі көч кыјыс да сы куҗа ескө көсјө гiжны, но оз вермы төлксө корсны, оз төд кысаң бостчыны. Сiјө ез төд кыҗи батыс вөрөд ветлө, кыҗи капканјассө пук-талө. А төдтөм тортө-өд кыҗ гiжан. Сөкi чужіс мөвп — аслыс ветлыны вөрө көч кыјны.

I сiјө лунсаңыс Васөлөн тајө мөвпыс ез вешјыв јурсыс.

Өтчид Васө локтiс школаыс, а батыс ез вөв гортас: көч кыјны мунөма. Петiс мөд керкаас, капкан чукөрыс бөр-јiс һебыдык пружинаа капкан, петкөдiс ывлаө да җөбiс. Ва-сөлы сөмын-на вөлі даскык арөс.

Пастасiс, бостiс батысшыс кој, сувтiс лыжi вылө, төвзiс вөрө. Мунiс һеылөз да первојја паныдагыс көч коктујө i пунктiс капкантө.

Мөд луннас Васөлөн капканыд лунтыр ез вунлы, а мы-јөн воiс велөдчаниныс, шыбытiс кыҗа тыра сумкасө җажјас да ало вөрө—капкан вiдлыны. Воiс капкан пуктыланiнө, а капканлөн сөмын местаыс колөма. Васө повзiс, җајтiс ко-дөскө гусалiг. А кор каҗалiс капкан кыскөм туј, сөлөмыс җiпiктыны кутiс.

Васö пондiс тужавны капкан нуыгöс. Вел ылöз-нын му-
нис, а век оз су.

„Kodí бара нуö-а“ мөвпыштіс сіјö да мыј вöлі выныс
ödödчiс. Олöдыс, і раскөдыс, і пармаөдыс вöдітіс Васöөс
капкан туј, а сесга петіс кушлань. Куш ылö воігөн Васöлы
тыдовтчiс да сіјö зев јона повзiс. Капкан нуыгыс абу жежд,
кушöм овлывлö багыслөн кыјöм көчыс, а гөрд, понкод, да
сіјö медга-нын повзöдіс Васöөс. Ста горзiг тырја кутіс
вöтчыны, но мөдыс сувтöм пыддi öдзiс. „Вошта-жö буракö
багыс капкансö“—мөвпыштіс Васö. „Öні туј ылас петас
да сiктöз ог-нын су“.

Матын-нын тыдалö тујыс. Капкан кыскыс воіс туј дорö.
А туј кузаныс бурещ локтö вöла. „Вот і јöзасi. Öні ставыс
кутасны тöдны kodí пон кыжыгыд“.

Вöлөн муныс дадö аззiс капкан кыскысетö да сувтöдіс
вöвсö. Чеччiс додгыс, бостіс черсö да кутіс кевны лымјö-
дыс. Капкан кыскыс казалис дадöөс да бөр бергөдчiс Ва-
сöлань. Васö ускөдчiс паныд. Сылы некытчö лоі воштыс-
нысö да зумгыгiс понöм гургасö, лантіс. Васö да дадö
шöщ воісны сетчö. Дадöдыс ускөдчiс понöм гургасö, кутчы-
гiс сылы кокас да кутіс кыскыны, а мөдыс ојзö. Васö су-
лалö, вiзöдö да нинöм оз шу.

— Тажö-нö тенад капканыс Васiмeј?—јуалис дадöдыс.

— Ме көчлы пуктылі Петыр дад, — тіралан гөлөсөн
вочавiзiс Васö.

— Бур көч, піјö, шедöма.

Васö быдсөн дрöгмуни сіјö кывгыс. Петыр дад кыскіс
понöм улыс да кутіс чабравны капканö сурысетö горшöдыс.
Сöмын сек Васö казалис, мыј капканö абу пон шедöма, а
руч. Кылалі ручлөн сiнјасыс, кокјасыс лоталіны. Васö көс-
јiс-на вiзöдлыны мудер руч ловја сiнјас ылас да ез-нын
удіт.

Петыр дад бостіс ручöс капканнас і быдөн да петкөдіс
туј ылöз, Васö вöтчiс бөрсаыс. Петыр дад ортчöдіс Васö-
лыс лызјассö, пуктіс сы ылö капкана ручöс, көрталіс гез
помөн да лөсöдіс Васöлы повод—лыз кыскан.

— То есчань колö гортланьыд мунны — індіс кiнас Петыр
дад, сесга пукгiс доддас да мунис песла, а Васö лыз вы-
лын кыскіс туј кузача ручöс да нiмкодзасiс аскежас.

Рытнас Васöлөн багыс пөрччiс ручлыс кучіксö да зев-
тіс бала ылö, а мөд луннас бөр перјiс бала ылыс, банöдіс
да сетіс Васöлы.

— На, вузав ассыд прöмысетö да мыј колö сіјö і нöб,—
шуіс багыс Васöлы руч кусö сетiгөн.

Васōлы зев Һимкоџ лоі. Петкōдіс селпоџ, вузаліс да Һō-
біс аслыс коџтум пара. Колас вылас Һōбіс зубнōй порошок,
щōтка да кымынкō кыга.

Аскінас школаџ муніс выл коџтумōн да нуіс выл
кыгајас.

КōJИH да КАJИМБУР

Опоњ џаџлōн вōвлі лōсталан смол сōд гōна, Собољ
Һима пон да вїзвылын ужалігōн пїјанасіс — чужтіс вїт кутō
пїос. Опоњ џаџлōн і Собољыс-на абу пōрыс, мыјла быдты-
ны кутō пїјанос дај уна вїтыд. Босталіс моздорас, леччōдіс
ва дорō да меджужыдінас і шыблаліс. Собољы ескō жона
жалōс вōліны кутōјасыд да-ōд мыј керан, Опоњōс, асгыс
кōчансō, кїддыс кутны ез вермы. Һіксіс, Һіксіс ва дорын
дај сы кежыс і колі.

Жалōс кутō пїјаныд вōліны і ічōтїк Олōлы. Сїјō Собољ
моз-жō кышлаліс багыс гōгōр да ез щōкты шыблавны, но
багыс сылыс ез кывзы, шыблаліс дај бōр кајіс ва дорыс.
Олō да Собољ коліны ва дорō.

Вел дыр најō сені сулалісны, вїзōдісны ва вылō, кытчō
вōјїны кутōјас, а сесга Собољ зев ōdjō ва дорō леччїс. Леч-
чїс і Олō. Секї ваыс петїс ічōтїк сōд кутō пі. Собољ Һу-
лыштїс, а Олō кватїтіс да котōртōдіс бї дорō. Собољ вџтчїс
Һіксїг тырја.

Опоњ џаџ чужміс, аззїс кутō пїтō-да. Кутїс јуавны
Олōлыс, кычї сузōдісны, а Олō зев рад пырыс талгїс:

— Кајїм, кајїм, батō.

— Кајїм-кō і бур, — шуыштїс Опоњ. — Med і кајїмбур.

І сесањ кутōос кутїсны Һимтыны Кајїмбурōн. Олō дїн-
гыс ез колыв сїјос, узō і олō век дінас. Век талгō:

— Кајїмбул, Кајїмбул.

Кајїмбур быдміс шенчымōн ōdjō. Луныс-лун ыждō, а
арос тырїгōн Олō судта-Һїн лоїс. Но Олōкōд дружбаныс ез
торксы. Олō дїныс ōвї шаг оз колччыс, Һї ачыс Олōос
шаг сажō оз кол.

* * *

Отчыд Олōос мамыс мōдōдіс ыж вїзны. Сек сылы вōлі
кōкжамыс арос-Һїн, а Кајїмбур щōщ вџтчїс. Нуїсны ыжјасōс
вїз вылōз. Ыжјас зев зїла кутїсны јїрсыны, а Олō пуксїс да
пукалō, Кајїмбур водіс дінас.

Ез төданы найо, кысаңкө ыжас ыло ускөдчис көјін да кутис ыжастө парсауны, а Каймбур аңгис да көјін ыло.

Өлө зев чорыда повзис да һинөм керны оз пучмы. Ыжас савмуһны, пышјисны коді кытчө вескалі. Өлө бөрдиг тырја вөтчис, а көјін да Каймбур коһны тышкасан.

Көјинид јон-јон, а Каймбур һөшта-на јон вөләма. Лејис сјө став ынсө да плаһитис көјинөс, кутчыгис гола карганас. Вуз-ваз керис каргансө. Көјін киргис-киргис да жујалі. Секі Каймбур котөртис да отсалис Өмөлы ыжасөс чукөртны.

Кор ыжас чукөрмисны, Өмөос нуөдис нырһас сылы бөкас тувкөдиг тырја да петкөдліс көјинлыс шојсө, ачыс бөжһас гартө, ошјысө:

— То-өд мыј вөчі көјинтө.

Рытһас Өлө висталис батыслы көјін ускөдчылөм јылыс. Батыс ветліс көјинөс куһны. Кор вајис көјинлыс кучіксө, мелиа тапкөдыштис Каймбурөс:

-- Молодеч Каймбур.

ЫЖЫД ГІР

Код төдас, кымын во-һин өті жужды јірын оліс да матө һекөдөс ез сібөдлы ыжыд гир. Тажө јирсө аңгис пыдді і візис. Посһи јоспјан-кө локтасны, а најө векжык чукөрөн ветләһны, ыжыд гир пуөмөн кутас пуһны. Пазөдас һалыс келебјассө, вөтлас кытчө вескалә, а коді сурас—сјөс паскыд вомһас ставсө гулкјас.

Ыжыд гирлыс жужды јірын ыжыдалөмсө төдісһны і чері кыјысјас. Најө быдногыс пондывлісһны кыјһы сјөс, но һекың ез вермывһны. Кысһанөн кысһавласһны—орјөдлас һесасө мібө чегас крукјассө, тывјөн көлыштласһны—тивсө когалас. Вывті суг да јон вөлі гирыд, һырыс чорыд дај һиңјасыс куңдөс.

Коркө Гпіра дад ветләма карө да вајөма сетыс ыһ кысһан. Крукјасыс гырысөс, һесаыс јон, көт черөн сөтышт му ыло пуктөмөн—оз ор, а кысһан паңыс зарһи код ајрдалө.

Өті праңһик асылө Гпіра дад бөстис ыһ кысһантө дај леччис вадорө видлыһы артмөма-ө кысһан бөстөмһас. Курччө оз кодкө. Луһыс вөлі жар, мича, гажа. Пукгис Гпіра дад пыжө, бөстис кык лопта пелыс дај мөдіс сыһны, катһы ва катчөс. Катис сјө жужды јірөз.

Жужды јірын сјө кадө бурещ вөлі ыжыд гир гулајтө. Кыпөдчөма ва пыдөссыс да лајкјалө ва веркыдас. Ылысаң-

на сылы сін улас усі Спіра дадлөн зарні паңа кыснаныд. Ускөдчис мыј вынғыс, шапкіс дај ғылыштис. Кыснан крукјас сащисны горшас. Пескымтчис, көсјис орөдны кыснан көвсө да ез ор. Спіра дад кыліс рузһитөмтө да кутіс катғыны кыснан көвсө.

Ыжыд сірыд кағаліс, мыј делөыс сылөн лок лоі, мыј вынғыс кутіс шаркјавны јір куға, а ва вывті чаг моз вөтлысө сы бөрса Спіра дадлөн пыжыс. Спіра дад повчис, но кыснан көвјыс ез леҗчыс, а нөшта кігөгөрыс гартыштис. Ачыс візө, медым сылөн пыжыс оз вывлаһ пыдөсаг.

Југјаліс, југјаліс сірыд јір куға дај лыалаһ вірдыштис, а Спіра дадлы сјіө і вөлі колө. Öдқөдіс пыжсө да тувгысис лыа дорөз. Сені чеччыштис пыжыс ваас, а ваыс сөмынһін пізөсөз. Зелөдчис Спіра дад, кутіс сірөс кыскыны лыа вылө. Сір оз лок, мыжсө, ачыс-на думажтө Спіра дадөс кыскыны јір пыдөсө. Вел дыр најө венлагисны сені, но һекоднанысө оз вермыны. Спіра дадлөн быдсөн ебөсыс бырі, пөбыс чепөсјис јурсі јывтіыс.

Сјіө кадө лыа вылө воисны купајтчыны челад чукөр. Аззисны Спіра дадлыс сіркөд кыскасөмсө дај ускөдчисны сылы отсавны. Отсөгыд Спіра дадлы зев лөгалі. Унаөннад сірөс кыскисны лыа дорөз, но мыјөн подјыны кутіс лыаас, сір мыжсис, бытвө сащис лыа пузјас. Спіра дад бостис пыжыс паскыд чер, пыріс сір дінө ваас да кыз-тај кошкөптас сірлы јурас паскыд черөн. Сір жујалі. Секі ез-һін кутмыжыны да унаөннад музөөтисны сјіөс лыа вылө сортөвөјөс моз.

Спіра дад челадјасөс коліс сір віҗны, а ачыс кајис гортас вөвла. додҗаліс телегаө вөв да леччыліс сірла.

Тағі помасис ыжыд сірлөн жужыд јірын ыжыдалөм. Медбөрјаыс сјіө шаркјаліс јір куға Спіра дад кыснан јылын, щөщ гулајтөдіс ассө Спіра дадөс, а өні Спіра дад сјіөс гулајтөдө вөлөн телега вылын.

Ыжыд сірлөн жужыд јірыс вошөмыс чужмөдіс став посһі черіјасөс. Најө борда лебачјас моз кутісны лебавны да паскөдны сорһі ыжыд сір вошөм јылыс. А коді кывлас—быдөн локтө жужыд јірө. Мыјөн чукөрмісны өтїклаө, вөчисны праҗһік ыжыд сірыс мынөм куға. Гөрд борда черіјас шевгөдісны ассыныс бордјаснысө плагјас пыдҗі да ветлөдісны медвозын.

ВЕЛІКӨЙ КРИТИК ДА ПУБЛИЦИСТ

ФЕВРАЛ 5-өд лунө тырис 100 во Николай Александрович Добролюбев чужан лунсаң. Советскөй сојуз Добролюбевлыс юбилейсө празднујтө, кызи великөй критиклыс, кодө аслас ужөн роч литература паскалөмлы вајис ыжыд пөмза, кызи самофержавијелы паныд төдчана революционнөй борецлыс, кызи россијаса өтө јона төдчана утопическөй социалистлыс.

Добролюбев чужлис николајевскөй реакција дырса медса мрачнөй кадас, декабристјасөс жугөдөмсаң уна кад колөм бөрын да јона воэ массөвөй народнөй революционнөй тыш заводитчытөз. Сижө быдмис стенаөн кышалан предрассудокјас, сујевериејас, критикатөг муныс религија да монархическөй идеология кышын. Том Добролюбевлыс медвоэ колө вөли аслыс мездыны религиознөй да монархическөй идеология личкан выныс да отсавны мукөдјаслы ас вывчыс шыбытны сылыс көртөдјассө. Религиознөй предакјејас вылын вопитатјчөм, Добролюбев век-жө лои материалистөн. Кызи и сылөн ыжыджык современник да друг Николай Гаврилович Чернышевский, сижө гумалө Фејербах философиясы, кызи аслас вель мировоззрение источникыс. Фејербаховскөй материалистическөй философия Добролюбевөс интересујтис ез кызи наукалөн отвлечоннөй система, а кыз практическөй ужлы подулалөм. Добролюбев гөгөрвоис Россијскөй самофержавијелыс гнустностьсө да реакционностьсө—и сижө сувтис сылы паныд. Сымогыс, медым мездыны ассыс современникјассө царлы еинтөма ескөмыс, сылы колө вөли вөтлыны најө јурыс религијалыс—самофержавије служанкалыс—коснөй взглядјассө. Добролюбевлөн материализм новлөдлис революционнөй характер. Добролюбевлөн материализм ас пышқас кутис диалектикалыс уна элементјас.

Добролюбевлөн буржык ставјасыс пышқөсалөма Россијаөс революционнө-демократическөја преобразујтан (вежан) идејаөн. „Темное царство“ нима ставја, Островский вель уна пјесајаслы деталнөй анализ сетан подув вылын, петкөдлө, мыј замоскворецкөй купеческөй семјаын самодурство вөли странаса самодурствоыс чуктөд. Старозаветнөй, бескультур-

нөй купеческөй оломын режим,—мунө вөлі став странаса
государственнөй да социальнөй режим выло. Выводыс, кытчо
вөлі вайодө добромлюбов ассыс читательсө (лыддыгыссыс), вө-
лі сыын, мыј колө не сомын семја пыщкын бырөдны (лыквир-
дирутны) самодурлыс властсө, но медвоз колө путкылтны
став Россијаса самодурөс—самодержавнөй царөс. Цензурнөй
условіејас вөсна добромлюбовлы лоі горнйтны кыщовтасја-
сөн, модарө висталөмјасөн (иносказаңіејасөн), аналогіјасөн.
Но литературнөй мастерствоыс добромлюбовлөн вөлі сещөм
ыжыд, мыј сійө і цензурнөй пыкөдјас пыр кужліс ассыс
мөвпсө вайөдны читательјасөз сөзөн да гөгөрвоанаөн.

Народнөкјасыс модарө, кодјас чайтлісны, мыј револю-
ціја вермас вөчны интеллигенціјалөн неыжыд чукөр, добро-
млюбов лыддылыс, мыј самодержавіе вермас пөгібнйтны
сомын массөвөй народнөй революціја ударјас улын. Сіјө ез
идеализирутлы крестанствоөс, но сійө ескіс народлы, масса-
лы да бурещ насаң виччысис Россијскөй действительностөс
революціоннөја преобразујтөм (вежөм).

„Луч света в темном царстве“ нима аслас замечатель-
нөй ставјаын добромлюбов народ революціоннөй кыпөдчөм
выло ассыс надејаяссө јитө Островскіј „Грозныс“ Катеріна
образкөд. Катеріна ез вермы овны кабановјас, дикіхјас само-
дурство обстановкыын. Вөлатөм оломыс сійө буржыкөн
лыддыс асвомаыс кулом. Катеріна тајө решимостыс добро-
млюбов аззө вөлі сещөм заводитчөм, мыј народ воиснн сө-
щөм состојаніеөз, кодыр сійө ознн вермы возө терпйтны
самодержавіеыс да эксплуатацијалыс нарөитөмсө. Катеріна
поступокыс сійө аззө вөлі „Свобода или смерть“ лозунгыс
образнөја петкөдчөм. Добромлюбов ез бөрд Катеріна судба
вылын, сійө гөгөрволіс, мыј народөс мездөм оз вермы лоны
виртөг, жертвајастөг. Аслас вежөрлыс да талантлыс став
вынсө сійө сетіс сы выло, медым петкөдлыны революціон-
нөй тышлыс неізбежностсө, колөмсө да бурлунсө.

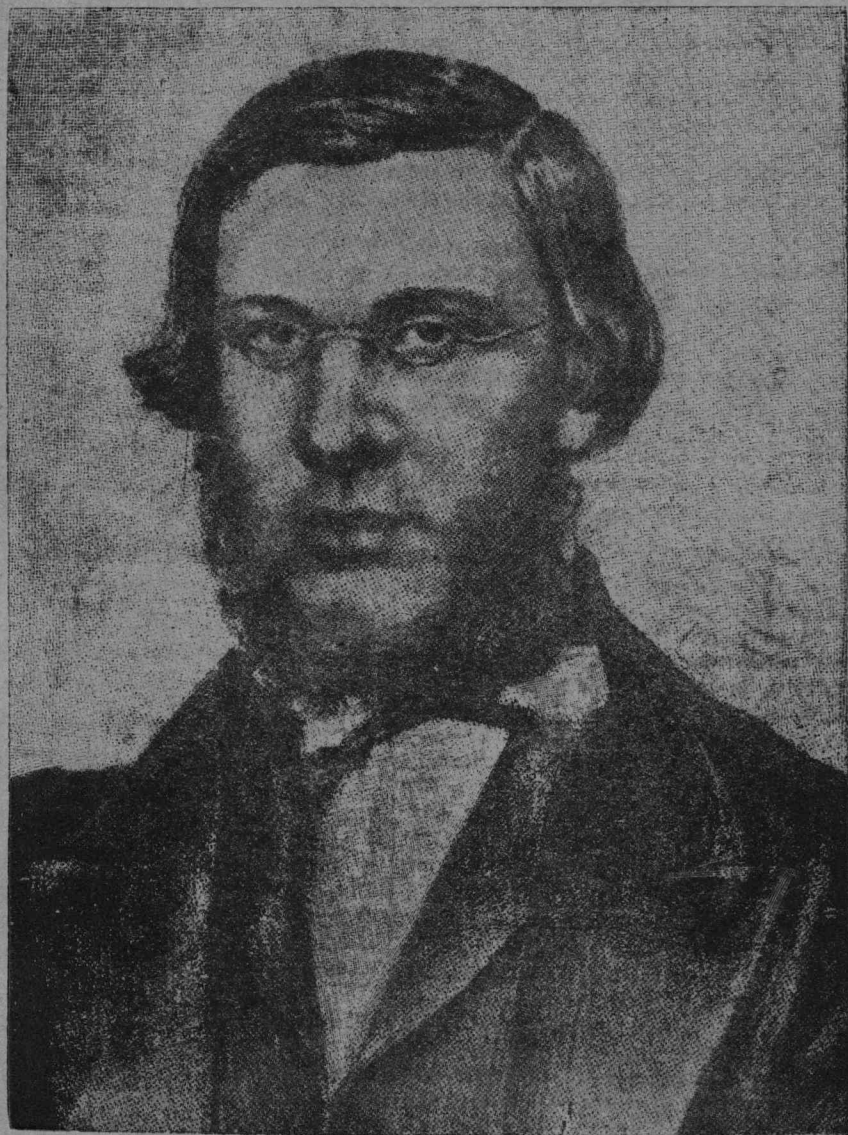
Добромлюбовлөн революціонностыс вөлі последователь-
нөй, ез вөв оппортунистическөй шатласана. Сіјө јона ненави-
дитліс либералјасөс самодержавіе возын најө подлөј прес-
мыкательство вөсна. Либералјаскөд добромлюбов нуөдіс не-
мірөитчытөм тыш. „Что такое обломовщина“ нима ставјаын
сіјө секса кад сертө шенчымөн пыдысаң да мастерствоөн
ердөдө россијскөй либерализмыс классөвөй вужјассө. Ассө
мездөм вөсна тышканы вермас сомын сійө, коді сыын
тырвыјө заинтересован,—со тајө ставјалөн сурөсыс. Либе-
ралјас асланыс классөвөј положөңіе сертө лооны поме-

щікіясөн, а помешщік заіңтересован крестанствоос, народос експлоатіруйтөмын. Крестанаос експлоатіруйтөмыс ліберал-помешщік гумлалө средство асылс олом вылө. Та вөсна і роч ліберал петкөдчө Обломов ромын. Сіјө көт і воодчыв-лө народлыс мучітчөмсө сочувствуйтан кывјасөз, но ңекор оз подтвердіт ассыс міча кывјасө револуціоннөј делөөн. Револуціоннөј убеждөңіјаслыс да револуціоннөј практика-лыс једінствосө почө корғны сөмын подміннөј демократ-јаслыс, увтыртөм народын ас пыщыс.

Добролюбов овліс сещөм кадын, кор, кызі індыліс В. І. Ле-һін, демократызмыс да соціалызмыс сочетайтчылысны өтлаын-на. Добролюбов вөлі ңе сөмын великөј демократөн, но і последовательнөј соціалістөн. Добролюбовлөн соціалызмыс сіз-жө выгөднөја торјөдө сіјөс народнікјасыс, кодјас соціа-лізм улын гөгөрволісны сөмын собствеңніческөј овмөс ідеаміруйтөм. Добролюбов-жө, көт-і вөлі-на утопіческөј соціалістөн, век-жө гөгөрволіс, мыј соціалізм вермас лоны лөсөдөма сөмын ғырыс өтувтөм овмөсјас подув вылын. Добролюбов кыз соціаліст крїтікуйтіс ңе сөмын крепостні-ческөј отношеңіјассө странаын, но і капіталістїческөј пөрадокјассө, сек-жө ез сөмын најөс, кодјас чужөны вөлі міјанын, Россіјаын, но і најөс, кодјас вөліны-һін капіталіс-тїческөј Рытывыв Јевропаын. Та боксаң зев төдчана сы-лөн „От Лейпцига до Москвы“ ңіма публицістїческөј статја.

Філософскөј да обшществениөј убеждөңіјасыс Добро-любовлөн лоіны подулөн сіјө крїтїческөј ужлы. Добролюбов сулаліс сещөм візөдлас вылын, мыј іскусство служітө об-шществолы. „Чістөј іскусство“ теоріјакөд сіјө нуөдіс ңем-мірїтчытөм да чорыд тыш. „Іскусство іскусстволы“ теоріја вөлі программаөн ліберално-реакціоннөј лагерлөн. Лібера-лізмкөд последовательнөј тыш нуөдігөн сіјө преследуйтис сылыс став петкөдчылөмјассө, щөщ літературнөј теоріјаын да літературнөј крїтікаын.

Белінскіј бөрөа, сіјө бөрја ужалан кадын, өтлаын Чер-нышевскіјкөд Добролюбов лыддыліс коланаөн, медем худо-жественнөј література служітис револуціјалы. Но кыз крїтік Добролюбов ез вөв доктрїнерөн. Сіјө ез өтдортлы төдчана произведөңіјассө секга современнөј літератураыс куш сы вөсна, мыј налөн авторјасыс ез јуклыны сылыс політї-ческөј убеждөңіјассө. Мөдарө-на, зев ыжыд мастерствоөн сіјө кужліс щөктыны служітны освободїтельнөј двїжеңіјелы произведөңіјассө сещөм пісателјасыс, кыз Островскіј,

И. А. ДОБРОЛЮБОВ

Гончаров, Тургенев, — писателъяслыс, кодъяс некор ез вѡв-лыны революціонеръясѡн. І сені нѡнѡм ез вѡв лѡшнѡјалѡмыс. Іскусстволѡн подлѡннѡј произведѣнѡје, кушѡма-кѡ да пыр-петкѡдлѡ дѣјствѣлностъяслыс сушѣствѣннѡј пышкѡссѡ. Дѣјствѣлностъяслыс пышкѡссѡ сѡз анализѡрујтѡгѡн, кызі петкѡдлѡ-ма сѡјѡс ѡнтересујтан лѡтературнѡј произведѣнѡјѣын, добро-лубов ыжыд ескѡдана зѡлѡмѡн кужлѡс вѡчны сыыс револю-ціоннѡј выводъяс. Но сѡјѡ-жѡ каднас добролубов гѡгѡрволѡс, мыј лѡтература да іскусство паскѡдѡм вылѡ медса выгѡднѡ-јѡн лѡѡ возынмуныс революціоннѡј ідеологіјаяс велѡкѡј художѣственнѡј самкѡд сочетајтѡм. Бурещ наука да іскусст-во матыстан тајѡ туж вылын, наука да іскусство сѡјузын сѡјѡ вѡчыыс медбур резултатъяс.

Сы самѡн, кызі аслас фѡлософскѡј мѡвпъяс куша добро-лубов вѡлі матеріалѡстѡн, сѡјѡ кыз крѡтѡк послѣдоватѣлнѡја дѡрпылѡс реалѡзмлыс вѡѡдласъяс. Добролубовѡс поѡѡ шуны рѡч лѡтератураны реалѡстѡческѡј направлѣнѡје вѡсна мед-тѡдчана ѡтѡ борѡцѡн. Сѡјѡ тышкасѡ олѡмсѡ ілмузорно-роман-тѡческѡја петкѡдлѡмкѡд, но секѡ-жѡ сѡјѡ помтѡма сералѡ натуралѡстъяс вылын, кодъяс оз кужны торпѡдны поснѡдтор-јассѡ олѡмын тѡдчанаторъясыс, кодъяс іскусствосѡ вежѡны равнѡдушнѡја ставсѡ сѡјѡс, мыј кѡ улас гурѡ фотографѡческѡј петкѡдлѡмѡн. Пѡсатѣл — творѣческѡј работъык, сы возын кујлѡ-ны олѡмлѡн помтѡм ердъяс, кытѡн ем главнѡјыс і второ-степеннѡјыс, сушѣствѣннѡјыс і случајнѡјыс, ыжыдыс і пос-нѡдторъясыс. Художъыклы, асыыс вѡсталан сужетсѡ нуѡдѡ-гѡн, колѡ кужны торпѡдны медтѡдчанасѡ, сушѣствѣннѡјсѡ, тѡпѡческѡјсѡ, тѡпѡческѡј характѣръяс, тѡпѡческѡј обстојатѣлствѡ-јас. Добролубовлыс реалѡзмсѡ мѡ вермам шуны крѡтѡческѡј реалѡзмѡн. Самоѡержавнѡј, крепѡстъыческѡј обстановканы, кор кутѡсны-нѡн дѣјствујтны медвоѡза Колупајевъяс да Разу-вајевъяс, первоначалнѡј капѡталѡстѡческѡј накоплѣнѡјелѡн „де-јатѣлъяс“, добролубов корѡс лѡтературасан, медым сѡјѡ пѡ-шщадатѡг ердѡдѡс олѡм дѣјствѣлностъыс став лѡксѡ, сылыс став тырмытѡмторпѡссѡ, медым сѡјѡ садмѡдѡс чѡтатѣлын самоѡержавѡјѣлыс да експлоатѡціјалыс невескыдлунсѡ гѡгѡр-воѡм-вежѡртѡм да кыпѡдѡс прѡтѣстујтан чувство. Тајѡн добро-лубов требујтѡс іскусствѡсанъ возѡ мунѡм.

Танѡ гѡжѡмкѡд топыда јѡтѡма сѡјѡ, кызі добролубов артавлѡс аслыс крѡтѡклыс могсѡ. Добролубов јѡга выступајт-лѡс куш естѣтѡческѡј крѡтѡкалы паныд, художѣственнѡј произве-дѣнѡјѣяс мелѡчнѡја, бѡблѡграфѡческѡја да сѡнтакѡческѡ-естѡмо-логѡческѡја вѡдалѡмъяслы паныд. Крѡтѡксанъ добролубов требујтлѡс передѡвѡј революціоннѡј убеждѣнѡјѣяс да лѡтера-

турној произведењіјеса типас да сужет паскыд анализ подув
вылын олөмыг реалној противоречіјессө ердөдны кужөм.
Добролюбыв мијанлы сетіс художественној произведењіјес
літературноја відлалөм публицистическөј направленносткөд
сочетайтөмын замечательној обраеццас. Роч літературалөн
ліберально буржуазној історіјас неөтчыд пондылісны ескөдны
читателјасөс, мыј Добролюбыв игноріруйтліс сыөн відлалан
произведењіјеслыг естетическөј боксө. Тајө абу вескыд.
Тајө мыжалөмнас вөлі көсјөны чінтыны Добролюбывлыг
төдчанлунсө. Добролюбыв ез ещасыг пасјыв, мыј медым
літературној произведењіје верміс ворсны ассыг обществен-
ној рольсө, сылы медвоз колө лоны художественној совершен-
ствои, но іскусстволөн ыжыдзык произведењіје формалыг
совершенствосө ас пыцкас сочетайтө содержаніје төдчанлун-
көд. Бурещ та вөсна Добролюбыв аслас статјаясын верміс
топыда сочетайтны критикаөс да публицистикаөс.

Став вылынжык висталөм бөрас мијанлы лоө гөгөрвоана,
мыјла Добролюбыв лыддыліс сещөм коланаөн роч художе-
ственной літератураын сатирической жанр паскөдөм. Черны-
шевскіјкөд өтлаын сіјө чолөмаліс зев інтересној статјаөн
медвоzza ыжыд произведењіје мијан великөј сатирик Салтыков-
Щедрінлыс — „Губернскіје очеркі“. Добролюбыв і ачыс пет-
көдліс ассө ез лок сатирикөн аслас уна выступлењіјесын
„Свістокын“ — „Современік“ бердө торја сатирической при-
ложењіеын (журнал, кодын сіјө ворсіс главној критылыг роль).

Добролюбывөн колөм літературној наслідствоын емөс
і уна ценној педагогическөј статјаяс. Выл поколењіјеөс бур
самөн воспітайтөм вылө Добролюбыв сетліс зев ыжыд
төдчанлун.

Добролюбыв кулі 1861 воын. Сіјө кулі лок чахотканыс,
коді шедіс сылы студенческой војасө Петербургын зев гөла
да шыгјалан условіјесын олгөн, царскөј Россіја обста-
новканыс революціонној літератор ужын зев сөкыд условіјес
вөсна. Сіјө вескыда сотчіс уж вылас. Јона шөгөдіс Добро-
любывлөн кулөмыс Чернышевскіјөс да Некрасовөс, а накөд
өтщөщ і сіјө кадса став вежөра да образованној Россіјаөс.
Літератураын сіјө ужаліс ставсө муртса нөл во, но сыөн
колөм коктујыс вөлі жужыд да олө-на талунја лунөз. Маркс
да Енгелс төдлісны Добролюбывлыг произведењіјессө да
бура дөнјавлісны најөс. Најө өткодавлісны сіјөс Свідрокөд
да Лессінгкөд. Енгелс Добролюбывөс шулывліс социалисти-
ческой Лессінгөн. Ленин аслас произведењіјесын унаыг
качтыштлө Добролюбывөс, сіјө дөнјалө Добролюбывөс, кыці
өтө мортөс сіјө теоретическөј да революціонној традиціјассө

лӧсӧдыҕас пӧвсыс, кодҕас лӧӧны панасӧн Россияын марксизм паскалӧмлы.

Леӧӧн гӧжлӧс, мыҕ мӧҕанлы „дона писателмыс, кодӧ чорыда ӧенавидӧтӧс произвол да ӧона вӧччысӧс народнӧҕ восстанӧҕе „пыщкӧсса турукҕаслы“ — самодержавнӧҕ правительстволы — паныд“ (Леӧӧн, статҕа „Начало демонстрации“, IV т., 346 лӧстбок).

Со мыҕ вӧсна добролюбвлӧн ӧубӧлӧҕ ем ыҕыд общественно-културнӧҕ да лӧтературнӧҕ праҕӧӧк Сӧвет соҕузса став уҕалыс ӧӧзлы.

ЈУРИДАЛЫГ

Листбок

<i>Выл Паш</i> — Пöрыс ыя улын (<i>кывбур</i>)	3
<i>Пед Ген</i> — Вöрса драма (<i>повест</i>).	5
<i>Иву Степко</i> — Писмо (<i>кывбур</i>)	14
<i>Иља Пыстин</i> — Жежыд во (<i>историческöй повестьлөн панас</i>)	17
<i>А. Размыслов</i> — Тöлыса рытö (<i>кывбур</i>)	31
<i>Ивö Јогор</i> — Выл керка (<i>вiет</i>)	33

ЧЕЛӘФЛЫ ПОСНЫК ВІСТАС

<i>М. Шестаков</i> — Руч	37
Кöјин да Кајимбур	39
Ыжыд сир	40
<i>В. Кирпотин</i> — Великöј крiтик да публицист	42

Ишв. № 19

Редколлегія: М. доронін,
П. Шеболкин, I. Изуров.

Отв. редактор М. доронін.

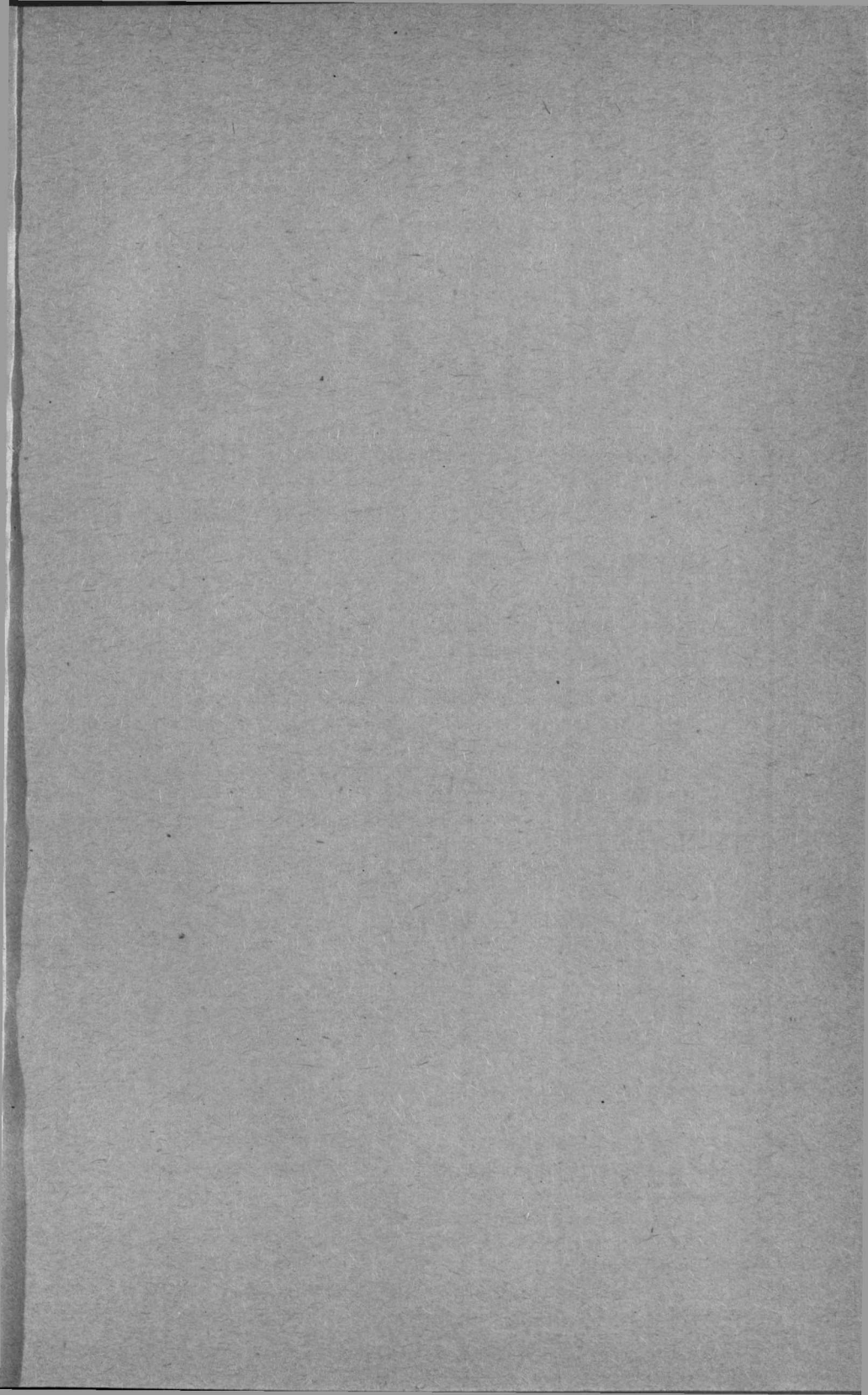
Обложка худ. В. ПОЛЯКОВЛÖН.

□ □ □

Техн. ред. М. Шестаков.

Облит № 771. Зак. № 311. Тираж 1000. Стат. форм. 62×94, 1/16. 39000 зн. в печ. листе. 3 печ. л. Сдано в производство 8-И-36 г. Подписано к печати 26-И-36 г.

Типография УМП, Дом Печати, г. Сыктывкар, Сев. край.

СУЗӦДӦЖ 1936 ВО ВЫЛО!

ХУДОЖЕСТВОА СӖВЕТСКӖЖ ЛӖТЕРАТУРА
КОМӖ ЖУРНАЛ

УДАРНӖК

ЛЕЗӖ СӖВЕТСКӖЖ ПИСАТЕЛӖЖАС СОЈУЗЛӖН
КОМӖ ПРАВЛЕНӖЖЕ

ПЕТӖ БЫД ТӖЛЫГЫН ӖТЧЫД

„Ударник“ зӖк ӖтӖ журнал Коми областын, кӖнӖ печатӖтӖны коми сӖветскӖж писателӖжас ассыныс выль гӖжӖдӖжассӖ (повестӖжас, пӖсасажас, вӖстӖжас, кывбуржас, фелӖжетонжас, критическӖж статӖжас).

„Ударник“ журнал тышкасӖ социалистическӖж пыщкӖса, национальнӖж формаа култура стрӖйтӖм вӖсна, художествоа кывӖдӖн петкӖдӖлӖ Коми областын, Войвыв крајын да стӖв СӖвет сојузын социализм стрӖйтӖм; тӖдмӖдӖ сӖветскӖж роч да муыв прелетарскӖж лӖтература медбур образецжасӖн, СССР-са торја национальностӖжасса лӖтературажасӖн.

„Ударник“ журнал велӖдӖ да быдтӖ выль том гӖжысжасӖс, сетӖ налы отсӖг.

„Ударник“ журналын участвуйтӖны: АкӖн пӖ, Бија Ӗгыр, Вых Паш, Василь Паш, Вокан, Гриш Саш, Сорокин П., Жугыл, Изжур Иван, Колегов Јогор, Луздор Вас, Лебедев М., ЛӖхачев М. П., Митрук Јак, Нобдинса Виттор, Оботуров I., ӖлӖк Ондреј, Пед Ген, Питу ӖнӖ, Пыстын I-ја, Пармазон, Размыслов, Сандрик Јогор, Сим Ван, ГӖма Вен, Шыладорса Миш, ШИМ да мукӖд коми сӖветскӖж писателӖжас да гӖжны заводӖтысжас, художникжас: В. Полаков да М. Безносос.

ЖУРНАЛ СУЗӖДАН ДОН: 3 тӖлыс кезлӖ 2 ш. 50 ур.

6 " " 5 " " "
12 " " 10 " " "

„Ударник“ журнал колӖ лоны быд колхозын, лыддысан керкаын, школаын, клубын, гӖрд пелӖсын, вӖр баракын, быд вӖрлежыс-ударник ордын, колхозник-ударник ордын, быд ордын, кодӖ интересуйтӖчӖ коми художественнӖж лӖтература быдмӖмӖн.

ЖУРНАЛ СУЗӖДНЫ ПОЗӖ БЫД ПОШТӖВӖЖ ОТДЕЛЕНӖЖЕЫС да писмӖновлӖддысжас пыр. Торја номержас нӖбвы Коми ГӖЗ магазинжасыс.

Ц. 1936 г.

Акт № 57